»DERE SEN ŠE MALI BIJA«

(Variante prleške pesmi o študentu)

Leopold Stanek

Prleška himna, »pesem visoka«, vesela prigodnica o študentu, polna šegavosti in ironije, je poznana dandanes domala vsaki pevski in pivski družbi po širni Sloveniji, skratka, je prava *ljudska pesem*. Štrekljeva zbirka pesmi še ne objavlja, pač pa navaja v dodatku (IV, str. 748, št. 138) prvo kitico, v oklepaju pa naslov, vir in avtorja: »Vse, kar gazi po tem sveti — Napni vüha zlo — Da boš čülo zdaj zapeti — Pesem visoko. (*Od študenta*. Brivec, 1898, št. 36 in 1899, št. 5 in 6. Zlož. Jak. Gomilšak.)«

Poleg napačnega naslova (prav: *Pridni študent!*) je naópak tudi navedek, ki bi se moral glasiti: »Vse kar gazi po tem sveti — Napni uho zló — Da bo čulo zdaj zapeti — Pesem visoko.« Očitno je Glonar namesto tiskane variante *A* citiral kakšno drugo, nemara svojo, kasnejšo redakcijo, kateri je citat (razen gazi: lazi) res popolnoma enak.

Utemeljitev za 145 številk začetkov nesprejetih pesmi najdemo v zaglavju: »Tukaj se navajajo začetni verzi nekaterih onih šaljivih in zabavljivih pesmi, ki se sicer mnogo pojejo in prepisujejo, a niso prave narodne in zato niso sprejete v zbirko.« Za nesprejetje naše pesmi v zbirko *Slovenskih narodnih pesmi* je torej odločila ugotovitev urednikov, da pesem »ni narodna«, čeprav »se mnogo poje«, ker je bil pač avtor znan in ga citat navaja.

Ko sem po daljšem iskanju[1] dobil v roke zgoraj navedeni vir z doslej prvim znanim natisom pesmi, pa sem ugotovil, da je pesem objavljena brez označitve avtorja,[2] a podnaslov v oklepaju pravi: »Štajerska narodna«. Kako tedaj?

---

[1] Šaljivi list »Brivec«, ki je »bril trikrat na mesec« v Trstu od 1891 do (s prekinitvijo) 1902, s prvim natisom pesmi (v času, ko je izšel že 4. snopič SNP!), sem brez uspeha iskal po knjižnicah Ljubljane (Slovanska knjižnica nima letnika 1898!) in Maribora. Celo iz Trsta se mi ni posrečilo dobiti prepis pesmi. Tudi z oglasom v Slov. Poročevalcu nisem uspel. Šele Beograd me je opozoril na dunajsko Österreichische Nationalbibliothek, kjer da hranijo dolžnostne izvode iz bivše Avstroogrske. Od tam sem v dobrem tednu prejel odgovor — s fotokopijo natisa (po uporabi sem jo odstopil Slovanski knjižnici v Ljubljani).

[2] V »Kroniki« 1956, IV, str. 32 sem pomotoma (še brez vira!) navedel, da je Jakob Gomilšak objavil pesem »s polnim imenom«, kar tukaj popravljam.

V Biografskem leksikonu (I, str. 231) navaja akademik dr. Grafenauer kratke življenjepisne in literarnozgodovinske podatke o Jakobu Gomilšaku (Gr. uporablja obliko Gomilšek), domoljubnem pesniku, pisatelju in narodopiscu: r. 1843 v veliki vasi Bišu pri Sv. Bolfenku v Slovenskih goricah, v lepi pesniški dolini, u. 1906 v Trstu, kjer je bil 1877—1891 nemški pridigar in katehet (po zgledu ujca dr. Muršca si je izbral še pedagoški stan) na realki do pokoja 1905; »zlagal je tudi vesele študentovske, ki se še danes rade pojo (Kovač, Od pridnega študenta)«. Gr. je po navedbi virov črpal podatke iz naslednjih del: a) Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva, 1896, III, str. 195, kjer pa naša pesem ni posebej omenjena; b) Ilešič, Ljubljanski Zvon, 1906, str. 319, ki v osmrtnici o pesniku dobesedno pravi takole: »Gomilšak je *oče* znane dijaške ‚Kovač si zažgal je tobak, pa usedel se je v zapečnjak' (ki je NB. le ‚prevod' iz nemške predloge! Glonar) in *one o 25-letnem petošolcu, ki so ‚mati mu nabasali...'*« (podčrtal St.); c) Koledar Mohorjeve družbe iz leta 1908 (v Biogr. l. pomotoma 1909!), kjer zopet Ilešič poljudno, a tokrat širše piše o pesniku in objavlja njegovo sliko, podobo zdravega, krepkega Panonca »s prijazno-veselim obrazom«. V tem viru je zlasti značilno mesto, ki z zanosom govori o štajerskih novih mašah oziroma primicijah: »Hej, to so vam nove maše! Na trati pred rojstno hišo novomašnikovo stoji uta, nalašč za primicijo postavljena, obsežna senčnica, lepo okrašena z venci in zelenjem. Tri dni so zbrani v tem domu veselja vaščani in sorodniki novomašnikovi; belo opravljena dekleta (svatovce), bogoslovci — tovariši in cela dolga miza dijaštva — godba svira, govori se govore, »živio« doni gromovito, to je slika štajerskih primicij.«[3]

In »prava duša takih primicij je bil bogoslovec Gomilšak; razveseljeval je vso družbo s svojimi pesmicami in s svojim petjem; zato so ga vabili na vse strani«. Širile so se njegove ljudske napitnice, priredba Kovača in *pesem o študentu*.[4]

Ilešič 1908 toži, da takih slovenskih primicij ni več in da ni na njih dijaštva, ker so — v suhih letih! — stroški preveliki. Škoda se mu jih zdi zaradi narodnostnega pomena, saj sta bila ob bogato založeni mizi in v bratskem domoljubju združena »gospod in kmet, dijaštvo med svojim narodom«. Primicije da niso več »narodne svečanosti, narodni tabori, kjer bi se Slovenci krepili za narodni boj«.

Poleg agrikulturnega, recimo »kulaškega« bahaštva in uživanja zemeljskih dobrin ob verskonravnem ceremonialu so imele torej te prireditve tudi svoj narodno vzpodbuden pomen — saj je bila to neredko edina prilika za shajanje slovenskih šolanih ljudi, kar ga je katoliška Avstrija dovoljevala! Zavoljo političnega in kulturnega pritiska so se

[3] Primerjaj članek Fr. Marolta »*Prleški čindara*« v »Zborniku zimske pomoči«, 1944, str. 470!

[4] »Dobro se zdi Gomilšaku, ko dijaki predstavljajo znano pesem ‚Kovač', ki jo je priredil *on* za take prilike (primicije!) in ki se končuje s temi-le besedami: Tak' srčen...« itd. (Ilešič v KMD 1908).

zatirane ljudske sile sproščale pač na bolj ali manj »zakonit« način in izkoriščale priliko za svoje namene, kot se to često dogaja v zgodovini. Če so torej zavedni posamezniki obrnili to ljudski prebuji v prid,[5] je bilo to za tisto dobo pogumno napredno dejanje. Spomnimo se samo, v kakšnem času se je to godilo! Narodnopolitični program Zedinjene Slovenije v viharnem letu 1848 je žel le kratkotrajno navdušenje, zadušila ga je desetletna doba najhujšega absolutizma, centralizma in germanizacije. (Prav v tem času se je šolal mladi Gomilšak v osnovni šoli ter na nižji gimnaziji v Gradcu in na višji gimnaziji v Mariboru!)[6] Šele drugo desetletje se je zopet mogel začeti ustavni boj za narodne in kulturne pravice avstrijskih narodov, boj za samoupravo, za pravice jezika v šoli in uradu. Sledile so si razne ustavne listine od oktobrske diplome in februarskega patenta do decembrske ustave 1867 (pomembni § 19, enakopravnost narodov!). Toda papir sam še ni zagotavljal »enakopravnosti«, ker so se ji Nemci in nemškutarji zagrizeno upirali in se je bilo treba za vsako pisano pravico vedno znova še posebej boriti, kar dokazuje n. pr. ljutomerski tabor.[7] V tretjem desetletju druge polovice preteklega stoletja pa je načrt federalizacije spet propadel in znova so se začela »suha leta«.[8]

Gomilšakova bogoslovna leta (zopet v Gradcu, sedežu sekovske škofije) padejo nekako v najugodnejši kulturno-politični razvoj (posvečen je bil 1867!). V tej dobi se je bíl uspešen boj za slovenski politični časnik: Levstik-Vilharjev »Naprej« 1863, Einspielerjev »Slovenec« 1863, Prelogov »Slovenski Gospodar« 1867, kasneje še drugi (»Slovenski Narod« 1868). Navdušeni pesnik »romantične dobe«, ki je v dijaških letih sicer najprej pesnil nemški (po takratni praksi), a že kot gimnazijec pel tudi slovenski, je v Slov. Glasniku 1866 (pri Ilešiču v KMD pomotoma 1867 — »ko so narodi Avstrije dobili svoje pravice«...) objavil pesem »*Slovenec sem*«, ki je kot »popularno-narodna budilka z Ipavčevim napevom skoraj ponarodela«. No, danes se je to že zgodilo in marsikateri slovenski, tudi bolj priznani pesnik bi bil lahko ponosen, če bi se njegova — enako *pomembna!* — pesem pela skoraj že sto let.

Z obnovitvijo ustavnega življenja so se ustanavljale čitalnice (z zabavnimi Bésedami po češkem zgledu) ozir. na deželi bralna društva:

---

[5] Po statistiki barona Czoerniga iz leta 1861 (»Naprej«, 23. VI. 1863, št. 50) je bilo v Avstroogrski 1,183.533 Slovencev (z Benečijo vred).

[6] Prve razrede latinskih šol je preživel pri ujcu dr. Muršcu v Gradcu, v višje ga je s podporo sam poslal v Maribor, da »bi bil med slovenskimi tovariši« (Ilešič). Šolal se je večinoma na ujčeve stroške (Sl. Več. 1898).

[7] Prav letos 9. avgusta je bila 90-letnica tega znamenitega prvega slovenskega tabora, ko je »cvet slovenskega razumništva na Spodnjem Štajerskem« prešel iz čitalnic na »politično področje« in pred sedemtisočglavo množico iz vseh stanov zahteval k § 19 »izvršilne postave«, t. j. dejansko izvedbo pravic, uporabo slovenskega jezika v posvetnih in cerkvenih uradih itd. (»Novice«, 19. VIII. 1868, str. 270; dr. J. Vošnjak, *Spomini II*, 1906, str. 24 inp.)

[8] Dr. Josip Mal, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1938, 15. sn., str. 1042 in n.

Slomšek (1859 je on postavil Maribor za sedež nove lavantinske škofije!) je n. pr. že 1861 ustanovil v Mariboru prvo slovensko čitalnico (Gomilšak je bil takrat tam na gimnaziji!). »V njih je bilo v naslednjem desetletju osredotočeno celokupno narodnopolitično in kulturno delo,« pravi dr. Mal.

V vsem tem razgibanem narodnobuditeljskem delu je kot bogoslovec (1863—1867) in mladi kaplan v Radgoni (do 1876) vneto sodeloval s pisano[9] in ustno besedo, s petjem in temperamentom. Skoraj gotovo si ne moremo zamisliti prvega slovenskega tabora v Ljutomeru v nedeljo, 9. avgusta 1868 brez njegove udeležbe.[10] Saj je »v obmejnih krajih bil tudi v tej dobi rodoljubni duhovnik le prečesto edini narodni delavec in buditelj« (Mal), saj so se ustavne pravice na Spodnjem Štajerskem (in zlasti na Koroškem) počasneje izvajale ko na Kranjskem.

V tej in takšni dobi (»patriarhalni časi«, pravi Ilešič), v času pesnikovih bogoslovnih let si lahko zamišljamo *nastanek* šaljive študentovske prigodnice, vsaj na podlagi Ilešičevih splošnih podatkov. *Drugih oprijemov za datiranje nastanka pesmi doslej namreč še nimamo.*[11] Gomilšaku se je porodila izvirna pesem (brez predloge!) verjetno ob spominjanju na lastna smešna in grenka doživetja dijaških let ali ob primeru kakšnega izprijenega študenta. Poskočno trohejsko štiristopno oziroma tristopno vrstico v obliki ljudske poskočne štirivrstične kitice s prestopno žensko in moško rimo je ustvaril na preprosti, že razširjeni ljudski napev z refrenom (glej članek dr. Voduška!), saj je bil sam vnet pevec. Popevka se je zavoljo domače vsebine in lahkotne, znane više priljubila, prijela,

[9] Sodeloval je v revijah in listih: »Torbica jugoslavjanske mladosti«, v tretjem letniku 1863 z »Napitnico« pod imenom »Gomilšak, Visečki«, kasneje »Višečki«, kar je narejeno po nemški obliki njegovega rojstnega kraja *Biš : Wischberg, Visečki verh* (glej: Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis, Wien 1882, str. 102); 1864 istotam še več pesmic in povest »Dva soljubnika« (v začetku te »povesti iz ljudskega življenja« je tale zanimiva urednikova pripomba: »Ravnokar smo čuli, da je pisatelj te pripovesti g. G. une dni z g. misijonarjem Pircem v *Ameriko* odšel. Kakor je to iz verstvenega obzira *veselo*, tako je iz domovinskega *žalostno*, ker škoda je res, da se krepki, vneti slovenski fantje podajo v ptujo zemljo, kterej ne morejo nikoli toliko pomagati, kakor bi z marljivostjo svojej domačej zemlji koristili!« Se je Gomilšak kasneje vendarle premislil?); dalje je pisal v: »Slovenske večernice« 1865/66 (pesem in misli), 1898 (o dr. Muršcu); »Slovenski Glasnik« 1862 (reki), 1866 (pesem); »Novice« 1862, 1865 (narodopisne črtice in pesmi); »Zora« 1875 (»kraje- in narodopisna črtica« iz Haloz); »Koledar Mohorjeve družbe« 1865 (zgod. pripovedka Devica oglejska), 1867, 1868, 1890; v knjigi izšlo »*Potovanje v Rim*«, Moh. družba 1878.

[10] »Poseben razglas« je namreč »z navdušeno besedo« vabil na »meeting« (res se uporablja ta izraz, obdržal pa se je — po češkem vzoru — tabor): »Nihče iz nobene hiše vseh vesnic, posebno ormuškega, ljutomerskega in gornje-radgonskega okraja ne sme 9. avgusta 1868 popoldne v Ljutomeru manjkati« (»Novice«, 5. avg. 1868, str. 258). Za tabor je veljala tudi polovična voznina!

[11] Razen, v kolikor lahko nazaj sklepamo iz Brežnikove pesmarice (glej varianto *A I*), ki naj bi nastala v njegovih »dijaških letih«, t. j. vsaj do 1870, in ki že vsebuje zapis te pesmi.

širila po primicijah[12] med dijaki in kmečkimi dekleti, se besedno spreminjala in dodajala ter tako postala pravo ljudsko blago že pred objavo v tisku. Umetna pesem je postala prava ljudska pesem[13] v razmeroma kratkem razdobju okr. 34 let, da so jo mogli ob prvem natisu že označiti kot »štajersko narodno«. (Kot »štajerska narodna« je v istem listu »Brivcu« 1899, št. 10 označena tudi »njegova« »Pesem od kovača«, ki je nemara doživela podoben razvoj ko »Pridni študent«.)

V zvezi s širjenjem te ljudske stanovske pesmi, nastale iz šaljive prigodnice, kar v bistvu je, kljub delni izpovedni vsebini, se odpira nekaj nerešenih, mogoče celo nerešljivih vprašanj: Ali je Gomilšak sam ponudil »Brivcu« besedilo v natis, ko je služboval v Trstu? Zakaj se ni podpisal kot avtor — ali pesmi ni imel za toliko pomembno? Ali jo je on označil kot »narodno« ali pa kdo drug, ki jo je dal v objavo? Je bila pesem že kje drugje prej objavljena? Po pregledanih revijah se mi je doslej ni posrečilo najti. Zakaj tekst prvega natisa ni celoten? Vsebinsko namreč ni zaokrožen! Variante imajo po 6 in 7 kitic več. Verjetno torej prvi natis nima neposredne zveze z avtorjem pesmi. Objavil jo je kdo drug kot varianto ljudske pesmi.

Ilešič je 1906 prvi (?) v tisku označil avtorja pesmi. Gotovo je rojaka tudi osebno poznal (Ilešič rojen 1871 pri Sv. Juriju ob Ščt.!). Gabrijel Majcen je v svojem zapisu besedila in napeva 1908. leta napačno navedel, da je pesem zložil Jože Gomilšak. Starejša generacija je pač zanesljivo vedela za avtorja pesmi. Tudi preprosti ljudje so se tega spominjali, saj so to zvedeli na primicijah od izobražencev (po izjavi univ. prof. Jurančiča je njegova mati - kmetica dobro vedela za pesnika študentovske pesmi). Podobnih izjav bi se še dandanes kaj nabralo.

Ali nam bo primerjava variant pomagala razvozlati katero izmed gornjih ugank? Tudi če bi tega do kraja ne zmogla, nam utegne primerjanje različno zapisanega gradiva osvetliti skrivnostno dogajanje pri nastajanju ljudske pesmi iz umetne.

Pomembnost študija variant je spoznal že Štrekelj 1887 v »oglasilu« »Prošnji za narodno blago« (priobčil Levec v LZ, str. 628, istega leta): »Saj nam šele varijante prav pokažejo, kako gibčen je národni duh. Kdo vé, ali nam včasi ne pomorejo zaslediti prvotno obliko, v kateri jo

[12] Fran Zacherl piše 1932 v spremnem pismu k svoji varianti: »Peli smo jo radi na primicijah, od tega pa je minulo že 50 let.« To sega torej v leto 1882 (natis 1898!), v kolikor tako spominsko navajanje ni zgolj približno in zaokroženo.

[13] Primerjaj: Dr. Ivan Grafenauer o nastanku ljudske pesmi v Narodopisju Slovencev II, 1944: »... ljudstvo jo je sprejelo za svojo, jo po svoje iz spomina pelo in takó besedilo in napev približalo svojemu okusu in slogu: postala je narodna pesem« oziroma v precizni definiciji o pojmu ljudske pesmi istotam: »*Narodna pesem (ljudska pesem) je pesem, ki jo je narodno občestvo* (po vsem jezikovnem ozemlju ali samo po posameznih pokrajinah ali okrajih) *po ustnem izročilu, s petjem iz spomina, sprejelo za svojo, jo daljšo dobo pelo, po svoje spreminjalo in tako prilagodilo svojemu okusu in slogu* (ter jo morda poje in spreminja še sedaj).«

je nepoznani narodni pevec izročil svojim bratom? Dasi so včasi te varijante le fragmentarične, imajo v sebi neredkoma lepoto in črte, katerih ne nahajamo v zapisih, nam že znanih!« S tem je vabil in spodbujal k še nadaljnjemu zapisovanju ljudskega blaga in tako utemeljeval potrebo takšnega dela. Študij variant je priporočal tudi nadaljevalec Štrekljevega uredniškega dela, dr. Glonar, ki navaja v svojem »predgovoru« leta 1923 (Štr. IV) tudi več primerov (Gregorčič), kako so iz umetnih predlog nastale[14] ljudske pesmi: »Za take študije imamo v Štrekljevi zbirki — kar je nje singularna in trajna cena — skrbno zbrano dragoceno gradivo.« Doslej sta na tem področju največ delala in dosegla dr. Grafenauer (Lepa Vida idr.) in F. Marolt (kočevske pesmi). V splošnem pa je izšlo pri nas le še malo takšnih študij, zlasti samostojnih.[15] Zdi se, da imamo pri nas premalo ljudi, strokovnjakov, ki bi se utegnili in hoteli ukvarjati s tem zamudnim delom. »Duha narodne pesmi,« pravi Glonar dalje, »bomo spoznali šele iz podrobnega študija načina, kako narodna pesem izbira, zameta, spreminja in kombinira elemente izražanja, ki jih ustvarja umetna poezija, in kako rabi izraževalna sredstva, ki so lastna našemu jeziku.« Ali kakor podobno, a sodobno poglobljeno, pravi J. Pogačnik v Naših razgledih 1956[16] v oceni Merharjevega prispevka v Zgodovini slovenskega slovstva:[17] »Posebno poglavje pa tvorijo pogoji, zaradi katerih je ljudstvo neko pesem sprejelo, jo spreminjalo, dopolnjevalo, kondenziralo, torej *ustvarjalo dalje*. Vprašanje, zakaj je *produkt človeka-poedinca lahko postal izraz* celotnega kolektiva, je temeljne važnosti. Vsaka varianta je res izraz *novega ustvarjalnega akta*, a vendar ostajajo strukturalne posebnosti (zlasti v vsebini) če ne iste, vsaj podobne, kljub temu, da se vse ostalo lahko spremeni, preplete ali kombinira. Zato ima dvoje v sebi: svet ustvarjalca-poedinca in svet soustvarjalca-ljudstva.« Merhar jedrnato: pesmi »ni izvor ljudski, le življenje med ljudstvom«. Velja torej »recepcijsko pojmovanje« ljudstva nasproti starejšemu »produkcijskemu«. Pogačnik v nadaljnjem utemeljuje raziskavo motivike, t. j. izvor, razloge pojava, način prevzema in predelave nekega motiva.[18] Tako se je po novih izsledkih folkloristike (Lévy-Bruhl) avtorstvo »ljudstva-pevca«, ki ga je oznanjalo romantično gledanje, preneslo na »pomembnega posameznika«, ljudstvo pa je postalo samo še kolektivni »soustvarjalec«. Že Glonar navaja novo stališče nemškega jezikoslovnega narodoslovca Johna Meierja, da so vse pesmi

[14] Grafenauer navaja n. n. m. več takih primerov: Prešeren (Luna), Vraz (Slovo), Treiber (Gor čez), Stanič (Soča), Poljančeva (Ko so fantje), že Glonar: Gregorčič (Njega ni).

[15] Prim. Karel Bačer, »Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik-Može«, Slov. Etnograf, IX, 1956, str. 223.

[16] »Naši razgledi«, V, št. 19, str. 460.

[17] Boris Merhar, Ljudska pesem, Zgodovina slovenskega slovstva 1956.

[18] Prim. Grafenauerjevo »*Lepo Vido*« — Študijo o »izvoru, razvoju in razkroju«!

prvotno umetne, čeprav ponekod avtor ni znan. Zato »ponarodelih« pesmi ni! »Razlika med ponarodelo in narodno pesmijo je zgolj graduelna: ponarodela pesem je samo mlajša oblika narodne.« Ljudska pesem je »ena, slučajna oblika iz mnogih, večni plagiat«, ki stalno variira. Merhar: »ljudska pesem nima definitivne oblike«, »vsaka varianta ima enkratno, trenutno obliko«. Murko[19] (str. 143) je pri snemanju bosenskih in hercegovskih epskih pesmi opazil, da »pevci isto pesem že po nekaj minutah pojo drugače«. »Improvizacija je glavna značilnost...« itd. Toda Murko ni bil prvi, ki je to opazil, na kar je opozoril M. Matičetov[20] v Zborniku etnografskega muzeja v Beogradu 1951 pri navedbi literature za razpravo Deklica menih, str. 292, kjer omenja že Štrekljevo sklicevanje na Steinthalove predmetne izkušnje v Italiji. Tako ljudski pevec spreminja besedilo, celo na novo ustvarja, odvisno pač od razpoloženja, okolja in časa. »Narodna poezija (pa) ni nič zaokroženega, ampak nepretrgan tok, ki spremlja narodovo življenje in dobiva iz vedno novih virov vedno nove pritoke« (Glonar).

Primerjava čim več variant je torej potrebna za študij razvoja »narodne pesmi v najrazličnejših fazah«, iz ljudskih rokopisnih pesmaric ali »poj« »spoznamo historične etape posameznih variant, ... ob njih lahko naravnost opazujemo proces nastajanja narodne poezije«. Iz jezikovne in stvarne razlage besedila ter karakteristike napeva (Grafenauer: »besedilo in napev sta neločljivo združena«) se nam utegne ob primerjanju različnih variant izluščiti vsebinski in slušni kriterij, zaradi katerega je Gomilšakova študentovska prigodnica postala ljudska pesem. Zakaj je ljudstvo prevzelo prav Gomilšakovo besedilo in ne morda kakšnega literarnozgodovinsko pomembnejšega pesnika? In zakaj prav to pesem, ki jo je poet ustvaril po starem napevu brez posebnih literarnoestetskih ambicij? Ko Grafenauer govori o značaju in duhovnem slogu ljudske pesmi, pravi na str. 24 NS: »V narodni pesmi se oglaša pač vse, kar med narodom živi, vse, kar je v njem dobrega in slabega, lepega in grdega, plemenitega in nizkotnega. Vendar... prevladuje... tista narodna pesem in takšna, kakršna je navdušila kot izraz vsega, kar je človeku najdražjega in najljubšega, s svojo preprostostjo, prisrčnostjo in naravnostjo prve občudovalce narodne pesmi...« In dalje: »*Ta izbor* izmed vsakovrstnega blaga *opravlja narodno občestvo že stoletja.*« »Skruna kvanta in prazna plaža« odmira, navadni popevki je odmerjeno le »kratko življenje«. Ali Pogačnik: »Narod je namreč zadrževal samo tisto, kar je bilo vredno in je zato prešlo skozi različne generacije in dobe ter pretrajalo različno obarvane estetske okuse.« »Dolgost življenja«, »*čas*, to je tudi *edini znak*, po katerem je mogoče pojem *narodne*

[19] Murko, Spomini, 1951, str. 240 i. n.

[20] Zbornik etnografskog muzeja u Beogradu 1951, str. 296: »že zdavnaj proglašena resnica, da pravi ljudski pevec eno in isto pesem zapoje vsakokrat drugače«, »o tem so mnogi razpravljali, a brez zgledov«, v »LZ VII. 1887, 631—632 se že Štrekelj sklicuje na podobne Steinthalove izkušnje v Italiji« (Matičetov).

pesmi omejiti od pojma *popevke*« (Grafenauer), »vsaj dve generaciji«, »dolg proces prestvarjanja« (Merhar).

In kaj je bilo »vrednega« na poskočni prigodnici, da se je ljudstvu tako priljubila? Ta »vrednost« gotovo ni nekaj enostranskega, mogoče literarnoestetska kvaliteta v evropskem ali svetovnem merilu niti politična aktualnost ali zgolj želja po zabavi, temveč nekaj takšnega, vsestranskega, kar je »pretrajalo« relativnost časa, okolja in okusa: dejstvo, da v taki pesmi ljudstvo vidi samega sebe v pristni, nespačeni podobi. Kajti »*narodno občestvo* narodnih pesmi ni le izbiralo, *vtisnilo* je izbranim tudi *pečat svoje duhovnosti*« (Grafenauer). Ljudstva potemtakem ni moč pripraviti do tega, da nekaj sprejme, kar mu ni ljubo. Začasno že, trajno pa nikoli! S tem namreč odpade bistveni znak ljudske pesmi — dolgoživost. Folklore ni mogoče »ustvarjati«, ali nastaja v občestvu tako rekoč sama po sebi ali pa je ni. Tu odloča naravna, neprisiljena »selekcija«. Odloča na podlagi zdravega jedra in všečne lupine — v našem primeru gre za nič manj ko za toliko osporavano regionalno metaforiko,[21] zraslo iz posebnih geobioloških, agrokulturnih pogojev in ki jo »olimpijci« v primeri s »čisto poezijo« včasih zavračajo. Kar pa je ljudstvo sprejelo, je del njega samega, je obenem dokaz njegove bitnosti, legitimacija, s katero se izkaže pred svetom bolj kot s še tako posrečeno umetno pesmijo v modernističnem slogu, ki ga je pesnik posnel in privzel od drugod.

Pri predmetnem študiju »literarno zgodovino ne zanima toliko, kaj je ljudska pesem bila v začetku, marveč *kaj je postala na poti skozi rodove*. V vseh svojih oblikah je bila izraz preprostega slovenskega človeka in njegovih ustvarjalnih sposobnosti. Ta je z njo živel in ustvarjal pogoje za njen obstanek.« Ta način »umetniškega ustvarjanja (pa) je potekal brez primisli na slavo, časti ali nagrade«. Pesem je »pognala samo iz razloga, da izrazi tisto, kar človek doživlja, v čemer živi in za kar se navdušuje« (Pogačnik).

Podrobno obravnavanje [22] variant prleške ljudske pesmi bo potrdilo gornje misli. Za razpravljanje so mi bile na razpolago naslednje dosegljive variante:

A »**Pridni študent**«: »Brivec« 1898, št. 36; 1899, št. 5 in 6. Brez navedbe avtorja. Podnaslov: Štajerska narodna. Prvi natis obsega v 3 nadaljevanjih 32 kitic (10 + 13 + 9), t. j. 128 verzov. Konec manjka. Jezik skuša biti knjižen, ima le nekaj narečnih izrazov in oblik; preglasa ü nima. Ločila so pomanjkljiva.

A I »**Dijaška**«: zapisal France Brežnik, kasnejši profesor in gimnazijski ravnatelj, »v svojih dijaških letih« (izjava njegovega sina, prof. dr. Pavla Brežnika), kar dokazuje tudi šolska pisava rokopisa. Zapis je v drobni pesmarici na prvem mestu, brez navedbe avtorja, sledi ji 37 ljudskih in

[21] O metaforiki panonskega kulturnega tipa je govoril dr. Slodnjak na slavističnem kongresu v Mariboru 1954 (izšlo v Pogovorih o jeziku in slovstvu, Mariborska Obzorja 1955).

[22] Vabljivo bi bilo napraviti še več takšnih poizkusov, poleg v opombi 14 navedenih ljudskih pesmi še za: Ko ptičica sem pevala, Rožic ne bom trgala, Knezov zet, Sinoči je pela ipd.

umetnih pesmi, večinoma z označenimi pesniki (Vilhar, Boris Miran, Virk, Levec, Potočnik idr.). Brežnik je bil rojen 1849, zato bi lahko datirali zapis z leti 1868—1870, prej gotovo ne, ker je Levčeva Študentovska zdravica, ki je v pesmarici na 5. mestu, izšla v Slovenskem Glasniku leta 1868, Stritarjeva Slovo (na 20. mestu) pa v Mladiki 1868 (Svetinova Metka, 5. pogl.). To bi bil torej najstarejši zapis, tako rekoč tik po nastanku pesmi. Dobro zapisana varianta obsega 40 kitic in se delno ujema z natisom in Glonarjevo redakcijo. Edino ta varianta še piše e pred r. Preglasa nima. Je skoraj brez ločil. Muropoljske oblike: potokal (potakal), v teknol (vtaknil). Inštitut za slovensko narodopisje je pesmarico šele nedavno prejel, zato pesem tu ni mogla biti ponatisnjena, kar bi gotovo zaslužila.

B **»Vse, kar gazi po ten sveti«:** zapisal 18. VIII. 1908 Gabrijel Majcen pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah, profesor učiteljišča in vadnice v Mariboru, marljiv nabiralec ljudskih pesmi, ki jih je v letih 1906—1913 nabral nad 1000 (zapis je v *OSNP* št. 1460 = rkp. zbirka Slovenskih narodnih pesmi z napevi, zbrana v letih 1905—1914 pod okriljem »Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi z napevi« — zbirka je sedaj v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta v Ljubljani). Pesem mu je pela — verjetno tu pač ne na pisano predlogo, »po zapisku« (Merhar), kot je to često delal — učiteljica Marija Klemenčič. Po Majcnovi navedbi je pesem zložil *Jože* Gomilšak, kar je nerazložljiva pomota (Biog. leks. ga ne pozna!). Zapis z zapisanim napevom in »dopevom« (= refren!) obsega na 4 straneh 35 kitic. Pisava rokopisa je težko čitljiva in komaj razločuje med a in o. Narečje s preglasom se meša s knjižnim jezikom.

B I **»Prleška himna«:** zapisal aprila 1957 Josip Klemenčič, š. upravitelj v p. v Cerkvenjaku (= Sv. Anton v Sl. g.), 81 let star, soprog Marije, ki je pela Gabrijelu Majcnu. Varianta ima le 24 kitic in je narečno-knjižna. Rokopis pri L. St.

C **»Pesem od študenta«:** zapisal 11. V. 1932 Fran Zacherl, š. upravitelj v p. v Ljutomeru, po naročilu prof. Luke Kramolca, v čigar lasti je strojepis z zapisanim napevom. Pesem ni dokončana, obsega le 26 kitic. Poleg *B I* in *C I* sodi med porušene forme. Nedosledno mešanje knjižnega jezika z narečjem.

C I **»Pesen od štidenta«:** zapisala Minka Zacherlova, hčerka Frana, tudi v Ljutomeru. Lastnik zapisa Luka Kramolc se ne spominja leta, kdaj jo je zaprosil zanj. Obsega le 17 kitic, večinoma v narečju.

D **»Vse, kar lazi po tem sveti«:** redakcija dr. Jožeta Glonarja v *Slovenski pesmarici*, Hram 1940, št. 286, str. 310. Obsega 40 kitic. Redakcija je opremljena s pravilnimi ločili.[23] Narečje s preglasom ni dosledno rabljeno. Glonar je gotovo poznal prvi natis *A*, čeprav njegov citat ni natančen, pa tudi zapis Majcna *B* iz neobjavljenega gradiva slovenskih ljudskih pesmi z napevi mu je bil dostopen, vendar ni izrazitih znakov, da bi se dosledno držal prvega ali drugega. Napravil je tako rekoč novo, svojo »varianto«. Samo dveh kitic prvega natisa nima, ki ju ne poznata tudi Brežnik in Majcen. Glonar je šel v smer narečnega zapisa: ima preglas in prleški pretekli deležnik (brez l).

E **»Pesen od pridnega štidenta«:** zapisal ing. Franek Župec od Sv. Marjete niže Ptuja v letu 1924. Zapis bi moral obsegati 41 kitic, a jih vmes — zaradi izgubljenega lista s strojepisom — 10 manjka. Zapis je v narečju, deloma

[23] Glonarjevo prakso je vredno soočiti z njegovimi načeli v uvodu SNP: »Zapisovavec ali izdajatelj narodnih pesmi nima pravice popravljati teksta. Sedaj lahko to zahtevo še preciznejše formuliramo: izdajatelj nikakor ne sme spreminjati interpunkcije (kar je Strekelj dosledno delal!). Če jo spremeni, zabriše eno najdragocenejših sredstev za spoznavo bistva narodne poezije: direktne dokaze za ritmični čut prvotnega zapisovavca«!, kajti »muzikalična interpunkcija je drugačna od logične, gramatične«! Pri Glonarju gre pač za — redakcijo pesmi, ne za zapis! Pri zapisih pa gre — po novem, znanstvenem gledanju na ljudsko pesem — za »popolno nedotakljivost« (Merhar).

celo fonetski: vüho, sen ja bija, pesen, ftič, vsokši (labiovelarno), glova, südän — sèdèn. Last zapisovalca.

F **»Karkol lazi po tem sveti«:** zapisal 12. IX. 1907 Jurij Rajh, učitelj v Dramljah pri Celju (*OSNP št. 323*). Pela mu je sestra Terezija Rajh. Zapis z napevom obsega na 3 straneh 19 kitic. Zapisovalčeva pripomba pravi, da je »16 kitic te pesmi izgubljenih«, kar bi ustrezalo n. pr. Majcnovi varianti. Zapis nima izrazitih narečnih oblik in je brez preglasa. Prenesena pesem v drug kraj (NB. Rajhi izhajajo iz okolice Ljutomera!) kaže nekaj lokalizmov. V zapisu je tudi nekaj po svoje razumljenih in slabo zapisanih mest ter nekaj pisnih pomot.

A	B
Vse kar gazi po tem sveti	Vse, kar gazi po ten sveti,
Napni uho zló,	napni vüha zlo,
Da bo čulo zdaj zapeti	da bo čülo zdaj zapeti
Pesem visoko.	pesem visoko.
	Dopev: Tralala itd.
5 Pesem hujša kak ropoče	Pesem hujša kak ropoče 5
Dvajsti praznih stop,	dvajset praznih stop,
Da se vsaka mačka joče	da se vsaka mačka joče,
Škriplje vsaka klop.	škriplje vsaka klop.
Tota pesem podučila	Tota pesem podvüčila
10 Bo vas vse okrog,	bo vas vse okrog, 10
Kaka čenča sem jaz bila	kakšna čenča jaz sen bila
Že od mladih nog.	že od mladih nog.
Z repišča te je privlekla	Z repiša me je privlekla
Mačka k nam domó	mačka k nan domo,
15 Mi je naša dekla rekla;	mi je naša dekla rekla; 15
Kaj je men' za to.	kaj je men za to!
Kadar sem še v janjki skakal	Kadar sen še v jajnki skaka,
Je veselo blo,	te je lüštno blo,
Kolca v hiši sem potakal,	kolca v hiži sen potaka,
20 Varval mačkico.	varva mačkico. 20
Pa po leti sem po vesi	In po leti sen po vesi
Se potepal rad,	se potepa rad,
Plezal sem po stari lesi;	pleza sen po stari lesi,
Kotal repno kad.	kota repno kad.
25 Če pa videl sem cigana	Če pa vida sen cigana 25
Ali Čiča, joj!	ali Čiča, joj!
To sem bežal kak podgana	te sen beža kak podgana
V parno al' za gnoj.	v parno al za gnoj.
Pravli so mi oče, mati	Pravli so mi oča, mati
30 Slutek no vtragač,	šlütek no vtragljač, 30
Če boš zmiraj htel ležati,	če boš zmirom htea ležati,
Ne dobiš pogač.	ne dobiš pogač.
Dostikrat je šiba pela	Dostikrat je šiba pela
Lepše kak kokot;	lepše kak kokot,
35 Drva v mene je letela,	drva v mene priletela 35
Ali kakšni hlod.	ali kakšen hlod.

G **»Gda sen mali bijo«:** (OSNP št. 252) besedilo in napev zložil Peter Skuhala. (Besedilo je objavil v svoji zbirki *»Popevke«*, Maribor 1907.) Zapis z napevom napravil Franc Zacherl 1905 v Ljutomeru, pel je pesnik sam.

H Skladatelj Albin Weingerl ima v svoji harmonizaciji pesmi varianto kitice *Dere sen še mali bija*. Slišal jo je »pred kakšnimi 15 leti pri Veliki Nedelji pri Ormožu«. Pel mu jo je Meškov oče, po domače Kočarjev.

Po izjavi narodopisca univ. prof. dr. Vilka Novaka Prekmurje ne pozna lastne variante prleške pesmi o študentu. Enako mi je odgovoril za medjimursko ozemlje dr. Vinko Žganec, skladatelj in folklorist iz Zagreba.

C

Vse kaj gazi po tem svetu,
Napni uho zlo,
Da boš čülo zdaj zapeti
Pesem visoko. Tralala...

5 Pesem hujša kak ropoče,
Dvajset praznih kol,
Da se vsaka mačka joče
Škriplje vsaka klop.

Tota pesem podučila
10 Bo vas vse okrog,
Kakša čenča sem jaz bija
Že od malih nog.

Z repišča me je privlekla
Mačka k nam domu;
15 Mi je naša dekla rekla
Kaj je men' zato.

Kadar sem še mali bija,
Te je lüštno blo;
Kolca sem po hiš' potakal,
20 Varval mačkico.

Pa po leti se potepal
Sem po vasi rad:
Letal sem po blatni »gasi«,
Kotal repno kad.

25 Če sem vida pa cigana,
Ali čičijoj
Te sem bežal kak podgana
V parmo al za gnoj.

Prav'li so mi oče mati,
30 Šutek no vtragač
Če boš hteja sploh bežati
Ne dobiš vsagač, pogač.

Dostikrat je šiba pela,
Lepše kak kokot;
35 Drva v mene so letele,
Ali kakšen hlod.

D

Vse, kar lazi po tem sveti,
napni vüha zlo,
da boš čülo zdaj zapeti
pesem visoko.

Pesem hujšo, kak ropoče 5
dvajsti praznih stop,
da se vsaka mačka joče,
škriplje vsaka klop.

Tota pesem podvičila
bo vas vse okrog, 10
kakša čenča sem jaz bia
že od mladih nog.

»Z repišča te je privlekla
mačka k nam domó.«
mi je naša dekla rekla, 15
kaj je men za to.

Dere sem še v jenjki skaka,
te je lüšno blo,
kolca v hiši sem potaka,
varva mačkico. 20

Pa poleti sem po vesi
se potepa rad,
pleza sem po stari lesi,
kota repno kad.

Če sem vida pa cigana, 25
al pa Čiča, joj,
te sem beža kak podgana
v parmo al za gnoj.

Pravli so mi oča, mati:
»Šlatek no vtragljač, 30
če boš zmirom htea ležati,
ne dobiš pogač.«

Dostikrat je šiba pela
lepši kak kokot,
drva v mene je zletela, 35
ali kakši hlod.

A

Komaj janjko so mi slekli
Že v bergušicah,
So me s silo v šolo vlekli,
40 Oj ti grozen strah.

Tam pa šolmešter, zabival
Me je kak — sohó,
I-u-e-o-a je ulival
S pal'co mi v glavó.

45 Nategaval mi je uha
Pipal vmes lasé
Krstil me je potepuha
Osla in prasé.

H'tel pač klestiti, čohati
50 Po meni je vsak,
Jaz pa moral sem držati
Pahnjen siromak.

Klopi moral sem glodati
V šoli sedem let,
55 Naučil sem nekaj brati,
Šteti do deset.

Zdaj so oče rekli: France!
Dobro 'maš glavó,
Vidim, da rad ješ gibance,
60 Krofe in mesó.

Nisi za nobeno delo,
Hajdi se učit,
Čast bi bla za faro celo,
Če češ mašnik bit!

65 To je bila turška sila,
Oj ti saperment!
Póstal z mene motovila
Naglo je študent.

Mati so mi nabasali
70 Moke, jajc, klobas,
Oče pa me zapeljali
V Marburg v čtrti »klas«.

Zdaj so prišli srečni časi,
Zlati paradiž,
75 Skakal sem po blatni »gasi«,
Ko po kleti miš.

B

Komaj jajnko so mi slekli,
že v bregušicah
so me s siloj v šolo vlekli;
oj ti grozen strah! 40

Tam pa šolmaster zabiva
v me je kak v soho,
i, u, e, o, a je vliva
s palcoj mi v glavo.

Natezaval mi je vüha, 45
pipa mi lase,
krsta me je potepüha,
osla no žrebe.

Hlače moga sen glodati
v šoli seden let, 50
navča sen se nekaj brati,
šteti do deset.

Ja, so oča rekli, France,
dobro maš glavo,
vidin, da rad ješ gibance, 55
štrüklje no meso.

Nejsi za nobeno delo,
pojdi se vüčit!
Čast bi bla za celo faro,
če češ mešnik bit. 60

To je bila türška sila,
oj ti saperment,
naglo z mene motavila,
grata je štüdent.

Mati so mi nabasali 65
mesa in klobas,
oča pa me zapeljali
v Majpruk v štrti klas.

Tü so bili srečni časi,
celi paradiž, 70
leta sen po blatni gasi
kak po lajti miš.

Vüča sen se žemljo jesti,
včasi še kofe,
vük pa ta na klin obesti 75
no Bog ve, kaj vse.

C

Komaj so mi jajnko slekli,
Že v bregušah sem;
Šiboj so me v šolo vlekli,
40 Oj ti grozen strah.

Tam učitelj je zabijal,
Kak eno soho:
I, u, e, o, a je vlival
S pal'co mi v glavo.

45 Natezuval mi je uha,
Pipal mi lase;
Krstil me za potepuha
Osla no žrbe.

Hteja klestiti, čopati,
50 Te je mene vsak;
Jaz pa moral sem držati,
Majhen Mali siromak.

Hlače moral sem glodati,
V šoli sedem let:
55 Navča sem se nekaj brati,
Šteti do deset.

Zdaj pa so mi oče rekli,
Dobro 'maš glavo;
vidim da rad ješ gibance
60 Struklje no meso.

Nisi za nobeno delo,
Hodi se učit;
Čast bi bla za faro celo
Če češ mešnik bit'.

65 To je bila turška sila,
Basam saprment;
Postal z mene motovila,
naglo je študent.

Mati so mi nabasali,
70 Pšena in klobas.
Oče so me zapelali,
V Marburg v štrti »klas«.

Zdaj so bli veseli časi,
Celi paradiž;
75 Letal sem po blatni gasi
Kak po glajti miš.

Navča sem se žemljo jesti,
Včasi še kofe,
Uk pa tam na klin obesti,
80 Bog ve kaj še vse.

D

Kome jenjko so mi slekli,
še v brgešicah
so me s siloj v šolo vlekli,
oh, ti grozni strah. 40

Tam me školnik je zabiva
kak eno sohó,
i, u, e, o, a mi vliva
s palcoj je v glavó.

Nategava mi je vüha, 45
pipa mi lase,
krsta me je potepüha,
osla no žrbé.

Htea klestiti, čoháti
pó meni je vsak, 50
jaz pa moga sem držati,
pahjeni srmak.

Hlače moga sem glodáti
v šoli sedem let,
navča sem se neke brati, 55
šteti do deset.

Zdaj so oča rekli: »France,
dobrò maš glavo,
vidim, da rad ješ gibance,
štrükle no meso. 60

Nesi za nobeno delo,
pojdi se vičít,
čast bi bla za faro celo,
če češ mešnik bit.«

To je bila türška sila, 65
herdek saperment!
Grata z mene motovila
naglo je študent.

Mati so mi nabasáli
en kanjer klobas, 70
oča pa me zapeljali
v Marpuk v štrti klas.

Zdaj so bli veseli časi,
celi paradiž,
leta sem po blatni gasi 75
kak po lajti miš.

Navča sem se žemlje jesti,
včasi še kofe,
vük pa gor na klin obesti,
no Bog ve, kaj še. 80

A	B
Vpisane reči v štacune Sem najrajše zija In po sladkih figah sline 80 Željno sem cedija.	
Zdaj je htel brkač profesor, Ki se je držal Ko bi bil sam tuški cesar, Naj bi nemški znal!	Zdaj je priša naš profesar, ki se je drža kakor sultan, türški cesar, da bi nemški zna. 80
85 Ali v glavi oh! zabiti. Škoda res za njo, Kjer bi imelo nekaj biti Je vse prazno b'lo.	Ali v glavo kaj zabiti, škoda res za njo! Gde bi moglo nekaj biti, je vse prazno blo.
Zoprno se mi je 90 Nemško tulenje Mislil sem si leto celo: To pač ni za me!	
Sliš'te dragi mi kristjani, Moral sem čepet' 95 V črni klopi sam na strani, Kakor v prosu »ded«.	»Čüjte zvoljeni kristjani, 85 moga sen čepet, v zadnji klopi tam na strani kakor v prosi ded.
Potle prišlo je *latinsko* Ino *grčko* še, Ker gospodom je slovensko 100 Vse premalo prè.	Prišlo tüdi je latinsko no pa grčko še, 90 ker gospodon je slovensko blo premalo vse.
Póznat vse stvari, rastline, So učili nas, Tud' računstva, zgodovine Vse za — *kratek čas!*	
	Matematik, hidrostatik in pa geometri, da svetniki iz vseh pratik 95 bi se jokali.
105 To je šlo, ko rad bi kravo Vtaknil v hlačni žep. Al' če mačka s črno glavo Vlekel bi za rep.	To je šlo, ka če štrtinjak rad bi vtekna v žep, al mačaka čez okinjak vleka bi za rep. 100
Oče pa še so hodili 110 V Marpurg mene bit', Bogme, bil sem v tisti sili Večkrat bit ko sit.	Oča pa so še hodili v Majpruk mene bit; bogme bia sen v hujdi sili, večkrat bit k^k sit.

C

V pisane reči v štacuni,
Sem najrajši zija,
In po sladkih figah,
Sliné sem cedija.

85 Zdaj je hteja brkt brž profesor,
Da bi nemški znal;
Kakor sultan turški cesar
Da bi nemški znal.

Ali v glavo to zabiti,
90 Škoda res za njo;
Kje bi moglo nekaj biti,
Vse je prazno blo.

Gnusno se mi je to zdelo,
Nemško lajanje:
95 Mislil sem si celo leto
To za mene ni.

Čujte zvoljeni kristjani,
Mogel sem čepet;
V lumpovoj klopi tam na strani,
100 Kakor v prosi ded.

Potlej prišlo je latinsko,
No pa grško še;
Da gospodom je slovensko,
Vse premalo blo.

D

V pisane reči v štacunah
sem najrajši zija,
no po sladkih figah sline
zmirom sem cedija.

Zdaj je htea brkač profesor, 85
ki se je drža
kakti sultan, türški cesar,
da bi nimški zna.

Ali v glavo to zabiti
— škoda res za njo! — 90
gde bi neke moglo biti,
je vse prazno blo.

Gnüsno zlo se mi je zdelo
nimško lajanje,
misla sem si leto celo, 95
da to ne za me.

Čüte, zvoleni kristjani,
moga sem čepet
v ezelspanki tam na strani
kakti v prosi ded. 100

Potle prišlo je latinsko
in pa grčko še,
ker gospodi je slovensko
vse premalo prê.

Matematik, hidrostatik, 105
in geografi,
da vsi svetniki iz vseh pratik
bi se jokali.

To je šlo, kak če štrtinjak
rad bi vtekna v žep, 110
al če mačko skoz okinjak
vleka bi za rep.

Oča pa so še hodili
v Marpuk mene bit,
bogme, bia sem v tisti sili 115
večkrat bit kak sit.

Jô sem največkrat pri sunci,
al še tisto ne,
klük pa nesa sem na kunci,
kelko, sam Bog ve. 120

A

Dvanajst let sem v šolo gazil
Naši koči v kvar
115 In sem v peti rázred splazil
Pet in dvajset let star.

Fletno se zares nositi,
Krikati že znam,
Še cigare zmes kaditi
120 Če jih le imam!

Jaz sem mojster na plesišču,
Tudi igram rad,
Bodi s kroglo na kegljišču
Bodi »škis-pagat!«

125 Znani so mi vsi jeziki,
Ki so dobra — jed,
Čarovnik sem tud' veliki
Kader pridem v — *klet.*

B

Petnajst let sen v šolo gaza 105
naši hiži v kvar,
v peto šolo sen priplaza
petnodvajst let star.

Nobel res se znan nositi,
krokati tud znan 110
ino smodke vmes kaditi,
če jih le iman.

Znani so mi vsi jeziki,
ki so dobra jed,
tüdi polovnjak veliki, 115
kadar priden v klet.

Velik sen že za ženitev,
pa se zdi me sram,
rajši gren čez tristo britev
kak pa z baboj v hram. 120

Samec pač na večne čase
jaz ostati čen,
če hoditi na klobase
k sosedon le smen.

Če pa vtegna gdaj bi priti 125
še enkrat na svet,
pač štüdent več nečen biti,
raj gren boba plet.

Zdaj se čüli poslušavci,
kaki sen jaz vtič, 130
vüha man kak stari zavci,
samo v glavi nič.

Vüčte pa se stari, mladi
s tote pesmi vsi,
akoravno doj po bradi 135
kozlovsko smrdi:

Da nej vsakši za gospoda,
težek zlo je vük,
deco v šolo phat je škoda,
rojeno za plüg. 140

C

D

Trinajst let sem v šolo gaza,
naši püši v kvar,
sem do pete šole splaza,
šestnodvajsti let star.

Nobel resen se nositi, 125
krokati že znam,
še cigare zmes kaditi,
če hi le imam.

Znani so mi vsi jeziki,
ki so dobra jed, 130
coprnjak sem tüd' veliki,
če le pridem v klet.

Velki sem že za ženitev,
pa je mene sram,
rajši grem krez petsto britev, 135
kakor z baboj v hram.

Samec pač na večne čase
jaz ostati čem,
če hoditi na klobase
k sosidom le smem. 140

Če pa vtegna bi še priti
kda enók na svet,
pač študent več nečem biti,
raj grem boba plet.

Zdaj ste čüli, poslüšavci, 145
kakši sem jaz ptič,
vüha mam kak stari zavci,
samo v glavi nič.

Vüčte pa se stari, mladi,
s tote pesmi vsi, 150
akoravno že po bradi
kozlovi diši.

Da nej vsaki za gospoda,
žmeten zlo je vük,
deco v šolo phat je škoda, 155
rojeno za plüg.

Za gospoda ne napravi
visoki klebük,
kir pa slab je v medli glavi,
prejme naj za plüg. 160

Opombe k besedilu

Vse beri: fsę; *kaj* C 1: narečna oblika oziralnega zaimka namesto *kar; po* je nar. naglašen — prim. shrv. predloge; *ten* B 1: tem; *svetu* C 1 je zaradi rime napačen (: zapeti!); *napni* naglaša na prvem zlogu; enako: *uho, vůha* (= ušesa); *visoko* nar. naglas na i; *kol* C 6: gen. pl. = voz; *tota:* ta; *podvůčila, podvičila:* poučila; *sen* B 11: sem; *čenča:* tu posebnež, neroda; *répišče: njiva,* s katere so pobrali repo; *k nan:* k nam; *Dere* D 17: ko; *janjka, jajnka, jenjka:* tu otroško krilce; *skakal — potakal:* izgovarjaj z elkanjem; *te:* tedaj; *kolca:* voziček; *hiša, hiža:* soba; *potakal:* kotalikal; *varval:* pestoval (Plet. in SP tega pomena ne poznata); *lesa* v. 23: odprtina v lesenem plotu, v ograji za živino; *kota:* valil, kotalil; *vida:* videl; *Čič:* jesihar, krošnjar; *parna* ali *parma:* listnjak; *gnoj:* gnojišče; *Šlutek, šlütek* (Zg. Porčič, dr. Kolarič), šutek, šlatek (prim. Plet. 639: šljutavec): brezdelnež, lenuh, počasnež, norček; *vtragač, vtragljač* (slov. utraga, vtraga iz srvn. trâge, adv., Lexer): človek, ki se mu nič ne ljubi; *sploh* nar. isto kot: zmeraj; *pogače:* vrsta močnate jedi s sirom in smetano; *kakšni, kakši:* v narečju živi določna oblika nedoločnega zaimka; *hlod:* bruno, oklešček; *Kome* D 36: komaj, brž ko; *bergušice, bregušice, brgešice, breguše:* dolge in široke platnene poletne hlače; *šiboj:* s šibo; *zabival* je starinska oblika pret. deležnika: zabijal; *pipa:* pulil; *Hteja, htea* CD 49: hotel; *čohati* z naglasom na drugem zlogu: praskati, v prenesenem, šaljivem pomenu pa tepsti; *čopáti* C 49 (izraz je malo razširjen): grabiti, vleči za lase, prim. shrv. ćupati; *po* (meni) je poudarjen; *moga* nar.: moral; *Pahnjen, pahjeni:* prismojen, trapast, od pahniti: suniti, butniti; *srmak* D 51: siromak, revček; *Klopi* ima naglas na prvem zlogu, *glodati* na drugem; *navča* (nafča): naučil; *neke* D 55: nekaj; *gibance:* deveteroguba močnata jed s sirom in smetano; *Nejsi* B 56, *nesi* D 61: nar. nisi; *vičit:* učit; *sap(e)rment:* iz lat. sacramentum; *Basam* C 66: trivialni izraz iz madž., medmet, vzklik nevolje ali vzhičenosti; *herdek* (prim. ardigata): iz Herrgott; *z mene:* iz mene; *grata:* iz nem. geraten, uspeti, nastati; tujke ne preglašujejo vedno: študent — štüdent; *nabasáli:* natlačili; *mesa* naglaša prvi zlog; *kanjer* D 70: iz ital. torba; *lajta, glajta:* iz nem. sod za zrnje, kašča, shramba; *Vůča* B 74: učil; *vůk:* uk, učenje; *ta:* tja; *Vpisane* A 77 je tiskovna pomota za: V pisane; *štacun,* tudi fem. *štacuna* D 81; *priša* B 77: prišel; *tuški* A 83 je tiskovna napaka za: turški; *kakti* D 87: kakor; *nimški* (Glonarjevo goričansko narečje): nemški; *Gde* B 83, D 91, *kje* C 91: kjer; *moglo biti* tu pomeni: moralo, imelo biti; (Gnüsno) *zlo* D 93 ni morda samostalnik (Unheil), temveč adv. zelo; *ne* D 96: ni; v *ezelspanki* D 99: iz nem. v oslovski klopi; *moga:* moral; *v prosi ded:* strašilo v prosu; *grčko* (kot goričko): grško; *da* C 103: ker; *prè* (iz pravijo): baje; *stvari* A 101: nar. živali; *ko* A 103: kot; *ka* B 97: pomota za *kak* ali pa slabo zapisani *ko; štrtinjak:* sod 10 veder oziroma 566 l; *mačaka* B 99 je nar. pravilni gen. oziroma ak. sing. od mačak; *okinjak:* okneníca, odprtina za zračenje hlevov in kleti (tudi v sobi na stropu); *jô* (spodnjeprl. oblika) D 117: jedel; *klůka:* kljuka, nezadostno; *nesa: na kunci:* nesel ob koncu pouka; *kelko:* koliko; *hiža* B 106: tu hiša; *půša* D 122: revščina, revna kočica; *resen* D 125: zares; *znan* B 109: znam; *krikati:* vriskati, juckati; *iman:* imam; *hi* D 128: verjetno napaka za ih, jih; *igram* A 122 naglaša na prvem zlogu; *veliki* z naglasom na drugem zlogu A 127: vêlik; *Kader:* kadar; *polovnjak:* sod (= polovica četrtinjaka) okr. 283—300 l; *priden:* pridem; *Velki* D 133: vêlik; *gren* B 119: grem; *krez* D 125: čez; *z baboj:* vzhšt. z ženo; *hram:* hiša; *z baboj v hram iti:* oženiti se; *čen* B 122: čem, hočem; *smen:* smem; *vtegna* B 125: utegnil; *gdaj, kda:* kdaj; *enók* D 142: enkrat; *se* B 129 je tiskovna pomota za: ste; *kaki, kakši:* nar. kakšen; *vtič* (ftič) B 130: ptič; enako beri: poslůšafci in zafci; *vůčte se:* učite se; *s tote:* iz te; *doj* B 135: dol; *nej:* ni; *vsakši, vsaki:* vsak, sleherni; *žmeten* (Plet. izraza ne tolmači): težak; *phat:* tlačiti, siliti; *klebůk* D 158: klobuk; *kir:* kateri, kdor; *v medli glavi:* v slabi gl.; *prejme:* prime.

Vsebina. Pesem je polna vzhšt. folklore in prleške šaljivosti.[24] S pretiravanjem in skrivljenimi prispodobami zabava družbo. Pevec poziva k posluhu »pesmi visoke« vse, kar leze in gre. Pesem bo hujša kot ropot praznih stop, v katerih sicer skoraj neslišno phejo proso ali ajdo za kašo, povzročala bo (ali podobna bo kot...?) mačji jok in škripala bo ko stare klopi za mizo in pečjo. Poslušalce bo poučila o pesnikovi mladosti. Ni ga prinesla štorklja, z repne njive ga je privlekla mačka, ki vsepovsod prenaša svoje mladiče. Tako se norčuje iz njega dekla. On pa si nič ne stori iz tega. Obuja vesele spomine na otroške igre, ko je še — zaradi varnosti! — nosil krilce: po ilovnatih tleh borne kmečke izbe je kotalikal voziček, to je navadno kar prazen motek, pa zopet pestoval mucko. Poleti se je vse dni potepal, plezal po ograji in se valil v prevrnjeni repni kadi sem in tja ali po manjšem strmcu. Bal se je ciganov, ki so se priklatili z bližnjega Hrvaškega ali iz Prekmurja, pa tudi kričečih jesiharjev in se brž skril — ko plašna podgana — kje v gospodarskem poslopju, kjer je polno vabljivih skrivališč.

Kmečka deca mora kmalu začeti pomagati pri delu, zato opozorilo in grožnja staršev: če bo pasel lenobo, ne bo dobil pogač, ki so največja dobrota prleških otrok. Dostikrat tudi šiba poje. Ko pa je dobil dolge in široke prtene hlače, je bilo treba iti v šolo, četudi s silo. Učitelj mu je zabijal v glavo abecedo. Trpela so ušesa, za lase so ga vlekli in slišal je vrsto vzdevkov, kakršna je pač bila vzgoja stare šole. Vsi so se znašali nad njim, pravim revčkom. To je trajalo sedem let. In uspeh? Nekaj znanja iz branja in štetja do deset... Oče je spoznal sinove »talente« in ga zbadljivo nanje opozarja: ker mu je zgolj za jelo, ne pa za delo, naj gre v šole, za »gospoda« bo že dober! Tako je mislila kmečka modrost. Za čast fare naj žrtvuje osebno svobodo!

Iz negodnika, motovila, je torej postal študent — kakšna vznemirjenost za kmečko hišo! — in odslej bo hodil usodno pot prenekaterega slovenskega kmečkega otroka. Z darovi zemlje in matere, kmečke gospodinje, ga oče odpelje v mesto, v normalko. Tu se bo najprej v enem letu toliko izvežbal v nemščini, da bo lahko sledil gimnazijskim predmetom. Kmečkemu sinu je bilo mestno okolje novo doživetje. Privadil se je meščanski hrani (kava z žemljo!), pa tudi življenju mestnih paglavcev: pohajanju po ulicah in zanemarjanju pouka. Zijala je prodajal po mestu, šola pa je terjala svoje: brkati profesor ga je mučil z nemščino. Zaman! Nemško »tulienje« (»lajanje«) se mu je gnusilo in mu ni šlo v glavo. V njem se je uprla slovenska narava. Za kazen je moral sam sedeti v sramotni klopi, gotovo je bil tudi z imenom vrezan v sramotno palico. O vsem tem toži poslušalcem. Tudi klasičnih jezikov se je moral učiti, ker materinščina »gospodom« ni zadostovala. Tako naj bi se »kratkočasil« še z drugimi, realnimi predmeti. Nemogoče stvari so zahtevali od njega: kot da naj bi kravo ali sod stlačil v žep! Ta tuja učenost mu je zvenela kot če bi mačka vlekel za rep. Kmečki oča pa je še po svoje pripomogel sinovemu »študiju« — tako je bil več tepen ko sit. Hudo se mu je godilo. Trpel je pomanjkanje. Šolsko spričevalo pa je bilo polno »kljuk«, petic, to je nezadostnih.

Dolga leta je trgal v šolah hlače na škodo domačiji. Šele sredi poti je bil, a že je dorasel: oblači se po modi, ponočuje, kadi cigare, pleše, keglja in kvarta. Posebno pa ceni dobro jed in pijačo. Skratka vse, kar lahko zna vsak kmet, ne da bi za to hodil v šole. Zakonskega jarma ne mara, ostati hoče večni mladenič in bo kot stric obiskoval in zabaval sosede. Študentovanja ima dovolj: tudi če

[24] Prleki se radi norčkajo iz drugih pa tudi iz sebe. Življenje na plodni zemlji z žitnimi polji in vinskimi gorami je rodilo že prenekatero iskro domislico. Živahno delo na njivi ali v goricah bistri glave in sprošča srca, ki so daleč od jokavosti. Mehko vzvalovana pokrajina, zasajena s trto krog vencev belih zidanic, pod visokimi jagnedi, sicer vpliva na značaj človeka z nadihom lirizma, a tega poživa zdrav, duhovit realizem (prim. članek B. Borka v Tovarišu, 1953, št. 45, str. 1267). — Vredno je še primerjati Gomilšakove besede o zemlji in človeku v deloma podobnih Halozah (»Zora«, 1875, str. 136): »... so tudi Haložani že od nekdaj bili delavni, potrpljivi in pošteni, a tudi živahni, lehkokrvni, zabavoželjni. Njih zemlja jim je v dobrih letinah dajala dovolj vina, a vselej premalo kruha.« »Haložan je sploh trdne, srednje postave, zdrav in bister. On je vesel, radodaren, gostoljuben, pleše, prepeva in vriska rad.« — Toda za obdelavo tega gradiva prleški Miklavž še čaka svojega Rollanda...

bi se še enkrat rodil, bi ne hotel več v šole! Še takšno navadno kmečko delo bo raje opravljal.

Za konec še enkrat nagovori »poslüšafce«: Glejte, takšen »tiček« z zajčjimi ušesi in s prazno glavo sem! Čeprav je bila dolga pesem šaljive narave, je njen nauk hudo resen: Kdor nima glave za težko učenje, naj ostane pri plugu! Sama zunanjost namreč iz človeka še ne naredi »gospoda«.

Stvarna razlaga. Mnogi ne vedo, da se prleška pesem o študentu začne z verzom *»Vse, kar gazi (lazi)...« (F: »Karkol lazi...«).* Prvih štirih, uvodnih kitic navadno ne poznajo. Te pozivajo poslušalce (prim. različen uvodni *»pripjevak«* v srbski in hrvatski epski narodni pesmi!) k posluhu in napovedo vsebino pesmi. Izraz *gazi* je zamenjal enakozveneči *lazi;* vsebinsko ne ustreza ne prvi ne drugi: gazim sneg ali blato, lazijo pa živali, ne ljudje, na katere se pevec obrača. Z nepravilno prispodobo hoče pevec vzbujati šalo. *Da bo čulo* v *A 3* se nanaša na *uho,* v *B 3* je *bo* zaradi množine *vüha* torej napačen (enako *A I uha*), zato sta kasnejša *C* in *D* popravila smisel z *boš čülo,* kar pa se več ne nanaša na *uho, vüha* oziroma *uha,* ampak na *vse kaj gazi* oziroma *vse, kar lazi. F* ima: Da *bi* čulo...

Pri *C* in *C I* sta druga in tretja kitica zamenjani: *Tota pesem* sicer lahko nadaljuje prvo kitico, a *Pesem hujšo...* ne more slediti drugi kitici. *A I/5, D 5* in *E 5* bolj smiselno nadaljujejo vsebino prve kitice kot druge variante: *hujšo, kak ropoče,* namreč: *čulo bo hujšo pesem, kot...* Pri *hujša* bi bilo treba verz dopolniti takole: pesem *je* hujša, kot... *F* se je izognil težavam takole: Pesem *hujše* pač ropoče / Kak sto..., kar je dokaz, da je čutil slogovne neokretnosti. V prejšnjem stoletju so kmetje pridelovali dosti več prosa in ajde ter se tudi bolj hranili s kašo ko s kruhom. Lesene *stope* (z vzvodom) za phanje je dandanes le še redkokje najti. Prazne stope otroci radi gonijo za zabavo, da se gugajo in delajo čimveč ropota. Polne stope namreč ne ropočejo tako zelo. Zapis *C* ima že namesto *praznih stop,* ki niso bile več tako znane, *praznih kol* (to je voz), a je zato brez rime. Tudi prazen voz lahko dela ropot, n. pr. z lestvicami ali s košem iz desk (»kripne«). Obe primeri sta vzeti iz resničnih otroških iger in tu za zabavo močno pretirani. Isto velja za *jokajoče mačke* in *škripajoče klopi.* Odvisnik v 7. v. je razumeti tako: pesem (ne ropot praznih stop!) je takšne narave, *da se* vsaka mačka joče; primerneje bi bilo reči: *kot se* vsaka mačka joče. Tudi zadnjo vrstico bi smiselno takole nadaljevali: Pesem hujšo, *kak...* škriplje vsaka klop. Stihi te kitice niso logično izpeljani.

Ljudski čut za naraven jezik je celo popravil enajsti verz, čeprav na rovaš rime: iz prvotnega *kaka čenča sem jaz bila* (kar bi lahko govorila samo ženska oseba!) je nastalo k. č. s. j. *bia (bija). Od malih nog* je dobra ljudska rečenica namesto *od mladih nog.*

V četrti kitici je Glonar pravilno vstavil narekovaje, ker gre za deklin nagovor (čeprav ljudska pesem ne pozna dosledne rabe ločil!), zato je *me je privlekla* v *B* in *C* nesmiseln (tudi *F* ima nesmisel: Z repišem se je privlekla / Mačka k nam...!) — kvečjemu če ne bi šlo za deklin nagovor, ampak za njegovo trditev, kar tudi gre, pri čemer pa bi nadaljevali: *Tako mi je...* rekla. *A I, C* in *C I* z *domu* nimajo rime. *Privlèkla : rêkla* tudi v narečju ni čisti stik.

Znamenita peta kitica velja mnogim za začetek prleške himne, a z drugačno prvo vrstico *»Dere sen še mali bija«,* ki je, kot vidimo, nobena varianta niti redakcija v celoti ne pozna. Kljub temu se *dandanes največ* poje prav ta vrstica (tudi začenja se pesem z njo!), čeprav ni rimana, kar pa nikogar ne moti (Glonar se je odločil v redakciji za staro rimo!). Manj znana je varianta iz harmonizacije Albina Weingerla:

H Dere sen še (ali: jaz) mali bija,
te je lüšno blo,
s prston sen po nosi rija
te pa vüsta djo.

Prvi *te* (tę) pomeni tedaj, drugi pa: potem. Je prva vrstica *Dere*..., ki je ostala sirota, vzpodbodla kakšnega hudomušnega veselíča — neznanega ljudskega poeta, da je poiskal in našel nanjo rimo s preznačilno vsebino iz otroškega sveta?! Kitico je Weingerl — po pismeni izjavi — resnično slišal med ljudstvom: starejši ljudje z njo radi dražijo otroke.

V desetletjih življenja ljudske pesmi se je nadomestil neljudski veznik *Kadar* (*A I Kedar*) z *Dere* (*F* v Dramljah pri Celju ima knjižno: *Ko* sem jaz še v jančki skakal). Hkrati se je izvršil premik od nazornega rekla *v janjki skakal* (ker »varnostna« krilca brez hlačk dandanes nosijo le še redki otroci) do sicer ljubkega, a samo splošnega spominjanja na mladost ... *še mali bija.* To se je obdržalo. (NB. okolica Ljutomera pozna tu spirantični *j*, pesniška dolina — Glonar! — konzonantski *i*!)

Ali je nova vrstica te kitice posneta po kakšni drugi sorodni ljudski pesmi? Strekelj navaja več takšnih začetkov, a so pesmi druge vsebine, n. pr. »*Gda sen jaz mladi bija*« (Sv. Anton v Sl. g.), ki jo je zapisal Josip Klemenčič. Je med pivskimi, III/480 z znano 8. kitico: Kadar jaz vmrja bon... Dalje: »*Dere sem še pajbiček biâ*« (okolica Svetinj), ki je med stanovskimi, 15. sn. str. 604 in poje o prepiru med zakonskima. Pač pa ima prleški pesnik Peter Skuhala v svoji zbirki »*Popevke*« iz leta 1907 šestkitično tristopično mladostno pesem, katere prva kitica se glasi:

Gda sen mali bijo
Lüštno je bilo,
Da sen mleko pijo,
Beli močnik jo,
V robači sen skako,
Glasno se smijo,
trala, lala, lala, lo.

Gda, Da: ko; oblike deležnikov na — o so muropoljske (»dólenjske«); robača: srajca.

Skuhalova prva kitica se vsebinsko in delno celo oblikovno (pripev!) precej ujema z našo peto kitico, zlasti pri *C* in *C I*: prvi dve vrstici imata povsem isto vsebino, *v robači sen skako* je prav isto ko *v jajnki skaka.* Druga vrstica himne ima isti metrum in ritem, kot je tu, celo refren je isti in tukaj kar označen. Toda napev Skuhalove priložnostne neštudentovske pesmi, ki ga je zložil avtor sam, je — kot bo to razvidno v Voduškovi razpravi — drugačen in po glasbeni plati torej ni mogoče najti zveze med obema pesmima. Ali pa je Skuhala (po 1907) vendarle vplival s svojim *mali bijo* na spremembo Gomilšakovega *v janjki skakal* ne glede na rimo? Ali pa je Skuhala (pred 1907) *po svoje* posnel Gomilšakovo kitico, 1898/99 natisnjeno in že močno razširjeno, ter ustvaril samosvojo »popevko«? Vsekakor se je zvočni in lahko izgovorljivi verz *Dere*... izmed vseh variant najbolj priljubil. Se bo kdaj posrečilo najti ožjo zvezo ali odvisnost obeh gorniih kitic? Bi mogli govoriti o kontaminaciji obeh variant? Bo možno najti še kak tretji vir? Previdnost nas varuje prenaglih sklepov. Sprememba te vrstice je med najpomembnejšimi.

Prvotni prislov *veselo* (imata ga tudi *A I* in *F*) je vulgariziral v *lüštno, lüšno. Po hiš'* namesto v *hiši, hiži* je neljudski vpliv. Kotalikanje vozička po sobi (kolca v hiši sem potakal, pri *F*: takal) in pestovanje mačk (varval mačkico) sta še vedno priljubljeni igri kmečkih cicibančkov, za spreminjanje podob torej ni bilo potrebe in razlogov.

V šesti kitici je Gl popravil staro obliko *po leti* v *poleti* (Plet. ima še obe možnosti). Zacherlova sta to kitico po svoje zapisala: knjižno obliko *po vasi* bi morala postaviti na konec prvega verza, tako bi dobila rimo s tretjo vrstico, ki pa jima je sploh privzeta iz 75. verza in na tem mestu nima domovinske pravice. *F* ima v tej kitici: Plezal sem po *starem lesi, / Takal* repno kad.

Če pa videl sem (vida sen) se mi dozdeva bolj naraven besedni red kot *Če sem vida pa* (*C* in *D*): če bi *pa* v drugi varianti poudarjali (skandirali), bi

pomenil: *zopet*. Vem pa, da ima goričanski del Prlekije tudi to možnost stave (bližina Glonarjeve domačije!).

Za razvoj ljudske pesmi je značilen primer, ko širitelji včasih kakšnega izraza ali rekla ne razumejo več in ga zamenjajo z drugim ali ga uporabljajo naprej v spačeni obliki. Tak primer napačno razumljene jezikovne posebnosti navaja Gl v dodatku k Streklju: iz »tvoja roka« je nastalo na Štajerskem »tuja roka«, kakor so slišali v narečju peti Dolenjce. Podobno sem slišal 1945 na Štajerskem peti dekleta »*druzga* Tita mi hoćemo«, ker jim je bila beseda »*druga* Tita...« neumljiva. Tukaj pa je iz verza *Ali Čiča, joj* nastalo pri Klemenčiču *te je bilo joj*, pri Župcu *te blo tüdi joj*, pri *C* in *C I* pa že: *čičijoj*, čeprav je Zacherl v opombi označil besedo s »potepuh«. Oblika *čičijoj* ne more biti samostalnik (kvečjemu medmet), kar bi po skladnji — videl sem cigana ali čičijoj? (seveda Čiča, joj) — moral biti.

Kako je prišlo do tega? Gotovo je že več desetletij mimo, ko so še po vaseh in sejmih vpili jesiharji (prodajalci jesiha) in drugi krošnjarji, Čiči, t. j. ljudje iz Čičarije, z meje hrvaške in slovenske Istre (Matičetov: predvsem prebivalci vasi Mune in Žejane; Glonar: poslovanjeno vlahoromunsko prebivalstvo Čičarije). Kasnejši naš rod jih ni več poznal — prvotni izraz se je spačil do neumljivosti. Redaktor *D* je sicer sprejel prvotno obliko, ker jo je pač poznal iz prejšnjih zapisov. *C* in *C I* sta verno zapisala spremenjeno, porušeno podobo pesmi, čeprav sta kot izobraženca skoraj morala vedeti, za kaj pri stvari gre. Tako smo priče primera »krušenja« zaradi družbenih sprememb (Grafenauer).

Namesto neljudske oblike *To sem bežal* je nastala *te* (tedaj) sem bežal. *F: Čas* (= tedaj!) sem bežal... Znani sta še dve varianti te kitice:

Klemenčič:

Če pa so cigani prišli,
te je bilo joj,
leta sen po celi hiši,
v parmo al za gnoj.

Župec:

Če cigane sen zagleda,
te blo tüdi joj,
te sen beža kak podgana
v parmo al za gnoj.

Zlasti prva se dandanes mnogo poje. Žensko rimo je sicer zamenjala asonanca (v drugi še te ni!), skladnja v zadnjih dveh vrsticah pa ni dosledna: *leta* (lẹ́ta) sen po celi hiši pomeni namreč *tekal* sem, kar je v redu, a za zadnji stih ne potrebujemo ponavljajočega se dejanja, temveč trajajoče *tekel* sem, kar pa ima v narečju drugo kvaliteto: *lẹ̑ta* sen. V tem pogledu teče druga varianta bolj naravno.

Tu vmes se včasih poje kitica *E*:

Naša mačka mlade mela,
včasih dve al tri, (včasi štir, včasi tri)
včasih smo jih duma jeli (Baukart:[25] meli!),
včasih vkraj dali.

Nečista prva rima in neustrezna vsebina jasno kažeta, kako so ljudski šaljivci dodajali nove domislice v duhu stare sheme in z »ujedljivo zabavljico« ter z norčkanjem iz samega sebe in drugih (mačke jeli) zabavali družbo.

[25] Narodopisec, prleški rojak Jan Baukart, upok. prof. v Mariboru, mi je dal za študijo nekaj potrebnih pojasnil.

Ljudski izraz je *oča*, ne oče. V *D* so narekovaji za premi govor, ki se pri *B I* (1957) začne spremenjeno: »Franček, ti si rogač!« (Baukart: roglač je vrsta hrošča). To kaže, da ljudstvo izrazov *šlütek (šlatek)* no *(A I ima alj* namesto *no) vtragljač (A I: straglač)* ne pozna več tako na široko *(F: Čuček* in *vtraglač). C* in *C I* imata porušeno, manj ustrezno *sploh bežati* (= vedno b.) za *zmiraj (zmirom) ležati*, kar bi se lahko ev. nanašalo na *bežal (beža)* v 27. v., verjetno pa gre za prepisno napako (b za l!), ker že naglas ne ustreza: narečno je bolj prav *béžati*. Pri *C* prečrtani in pri *C I* še ohranjeni izraz *vsagač* (gen. pl.), ki ga Plet. nima, je neznan in bi bil mogoče v zvezi z *vsajati* — polagati (pogače) v peč?

Šiba poje lepše kot petelin ni ravno posrečena primera. Gre za šalo. *Drva* (poleno) kot edninska oblika ženskega spola živi v dolini Pesnice (dr. Kolarič), v Pomurju *(C* in *C I)* le množina istega spola (drva so *letele*). *B I* in *F* imata: so *letela; A I* neposrečeno: Derva z mene je letela.

V naslednji kitici je uredil Majcen drugo in tretjo vrstico smiselno tako, da ju je stavčno zvezal brez ločila (enako Glonar in Brežnik, s tem da sta *že* nadomestila s *še:* Brž ko so mi slekli krilce, *B že* so me v platnenih hlačah, *A I* in *D:* in sem bil *še* v — *A I* je brez predloga *v*! — platnenih hlačah, so me...; *F:* Da v bergišicah / So me...). Pri *A* je vejica na kraju 2. v. odveč (manjka pa v 1.v.!) ali pa — manj verjetno — zaključuje eliptično rabo: že *(sem bil)* v bergušicah.[26] Dokaz za to bi bil (enjabementi so v ljudski pesmi namreč res redki, kar poudarja že Grafenauer!) v *C* in *C I: Že v bregušah sem (sen)*, toda porušeno in brez rime! *S silo* je prešlo v ljudsko obliko *s siloj*, *C* in *C I šiboj* (= s šibo), *B I* celo: séboj (= s seboj). Glonarja je motil *ti* (ta) *grozen strah* in ga je zaradi zaimka — po nepotrebnem — spremenil v določno obliko, saj nedoločna v tej zvezi v narečju živi. Razen D jo imajo vse variante. Tudi vzklika *oj* jaz ne bi spreminjal v *oh*!

Za naziv vzgojitelja imamo tu tri izraze, tudi *B I* ima *školnik*, nekoč službeni, uradni naziv, *C I* narečno *vičitel*, *F včitel*.

Variante, ki nimajo starinskega deležnika *zabiva(l)*, so brez čiste rime: *C* in *C I zabijal*, *E nabija*. Pri zapisih brez oseb. zaimka *me (C* in *C I)* ne vemo, kaj ali koga je učitelj zabijal. Primera s soho je zgolj pretiravanje. *B* s predlogoma *v me je kak v soho* (predmeta ni!: misli na predmet v 3. v.?) je neokreten. *B I* ima varianto 2. v.: *pa še kak hüdo*, s čimer zavrže podobo s soho. Pri *F* je zapisano slabo umljivo: zabijaj (?) / Je tako suho (?). Primer »maličenja«!

V. 45: *F* ima Nategoval. Neposrečeni *vmes A* 46 se je nadomestil z *mi*, ki se je obdržal, ima pa ga že tudi Brežnik! *Prasé* je povsem izrinilo žrebe, žrbe, ki je podobna oznaka kot tele: *osel no žrbe* sta sicer vsakdanja vzdevka iz prleškega »prispodabljanja« (»cojavanja«) med šolarji. *Osla in žrebe* ima že tudi *A I*. *B I* ima za *krsta* : *mea* (imel), *A I* : kerstil.

Mašilo *pač* v *A* 49 (*A I* samo *pa* — napaka?!) je drugod srečno izpadlo. Za *pahnjen, pahjen* (dr. Kolarič je mnenja, da izraz ni prleški, temveč zahodnogoričanski in kozjaški) *mali siromak* pozna *E: bogi* (ubogi) s. Prilastka *mali* in *bogi* podobo kajpak osiromašita. *E* ima: Hteja klesti (?) no čohati / se po . . .

Klopi A 53 z naglasom na prvem zlogu so zamenjale bolj posrečene *Hlače*. *Naučil* (naglašeno na prvem zlogu!) *sem nekaj brati* — koga sem naučil?, se vprašamo. Na mestu je le povratni glagol (brez *se* bi bil vpliv notranjskokraških govorov, kar pa tudi ni izpričano — natis v Trstu?). Zaradi knjižne oblike *Naučil* (povrh še s prisiljenim naglasom na a!) je bil v verzu en zlog preveč, zato je zapisovalec *A* izpustil povratnoosebni zaimek. Pri narečni obliki *navča*

[26] Breguše so nosili možje in fantje tja do srede stoletja, piše Gomilšak v svojem »životopisu« sovaščana in ujca dr. Jožefa Muršca, llirca »slovenskega konzula v Gradcu«, v Slovenskih večernicah 1898 (pisec se je podpisal J. G. Vrbanov, ker se je Gomilšaku po domače reklo Vrban). V tem življenjepisu je tudi prav podobno izražanje o (Murščevem) šolanju na osnovni šoli in gimnaziji, kot ga imamo v naši pesmi.

(nafča; Brežnik ima *Navčil),* ki je A verjetno ni poznal, je stvar v redu in verz lepo teče, kakor zahteva pevnost. Za knjigo *brati* in številke *šteti* uporablja vzhodnoštajersko narečje samo en izraz: *šteti.* Šele v zvezi vedno lahko razločiš, za kaj gre. Zaradi rime pa je tu rabljen *brati.*

Kakšna kritika šolskega uspeha! V sedmih letih si je pridobil le nekaj temeljnega znanja! Ali pesnik samo šaljivo pretirava? Ali pa je kaj spomina na Gomilšakovo šolanje v ljudski šoli (okr. 1849—1855) in na ponemčevalne metode v dobi Bachovega absolutizma? Vsiljene nemščine se otroci niso prida navadili, materinščino pa je zanemarjal učni načrt ali nezavedno učiteljstvo.[27] O nizkem stanju osnovnega šolstva na Slovenskem v tisti dobi se poučimo tudi iz poročil okrog ljutomerskega tabora in sploh iz vsega boja za pravice slovenščine v šolah.

France z nenavadnim naglasom na prvem zlogu dandanes na vzh. Slovenije ni običajno ime, samo *Franček* — tako imata *B I* in *E, C* in *C I* sta brez imena, zato brez rime. *F* ima ime *Jožek,* zato asonanco s *fižolek,* kar je vsebinska zastranitev! Je pa značilnost celjske variante. Ali je rima v tretji vrstici *gibance* vplivala na tako obliko imena? *B I* ima namesto močnate jedi *klobase,* torej samo asonanco. Med nadaljnje največje dobrote rodne zemlje sodijo *krofi* (narečno krofli), dalje *štrûkli no meso. D* ima narekovaje za nagovor. Poleg kitic *Dere sen še...* in *Mati so mi* je ta in naslednja med najbolj znanimi in priljubljenimi.

Tudi še tako vestni zapisovalec Majcen včasih »zadremlje«: v *B* 59 je zamenjal besedni red v *celo faro* — če hočemo rimati, moramo imeti *faro celo.* Ali pa je nemara samo vestno zapisal že porušeno vrstico? *B I* (isti vir!) ima namreč tudi *celo faro,* toda ima v prvi vrstici namesto *nobeno delo:* nobeno rabo, to je vsaj asonanco. Kitica izraža znano željo agrarnega materialista v pretekli dobi, ki je hotel imeti v hiši tudi duhovnega »gospoda«. Koliko osebnih tragedij je izviralo iz takšne mentalitete hišne oziroma farne (fara je bila meja tedanjega obzorja) časti, saj je ponekod izvajala pravo nasilje nad človekovo osebno odločitvijo.

Turška sila: prim. Gomilšakov sestavek *»Turki pri Radgoni«* v Novicah, 1862. *Basam (basan) saprment* v *C (C I)* je očiten vpliv iz bližine madžarskega področja — preko Prekmurja je postal vzklik znan tudi v okolici Ljutomera. To obliko imajo samo ljutomerske variante. Za *Póstal* z bolj redkim naglasom na prvem zlogu je ljudstvo raje sprejelo »svojo« obliko *grata. C I* 68 ima napako: *nagli* namesto *naglo* študent. *F: Naenkrat* — ni prleška oblika! S to kitico se priložnostni zapis Minke Zacherlove konča.

Sledi najbolj znana in priljubljena kitica, s katero včasih kdo kar poskuša začeti peti pesem. Prvi verz *Mati so mi nabasáli* je tako posrečen in popularen, da se je ohranil *neizpremenjen* v vseh 8 variantah, kar je pri celotni pesmi prava redkost. Dokazuje pa, da je posrečeno obliko ljudstvo vedno rado sprejemalo in tudi ohranilo brez spreminjanja. Gl. je *nabasáli* opremil z ostrivcem, ker je deležnik v narečju naglašen na drugem zlogu. Naštevanje v drugem stihu je različno: poleg študentovega priboljška je še kaj za gospodinjo — moke, jajc, pšena *(A, C)* —, pri kateri bo dijak stanoval, največ pa se opeva študentova popotnica *krûha no klobas B I, E; mesa* (z naglašenim e!) *in klobas B, F;* pri *D* celo *en kanjer* (kajir = torba) *klobas;* A I *Sira in klobas.* Zanimivo je, kako Ilešič, avtorjev življenjepisec, v Mohorjevem koledarju — 10 oziroma 9 let po prvem natisu — citira to kitico:

Mati so mi nabasáli
pšena in klobas,
oče pa me zapeljali
v Marprok v štrti klas.

Primerjaj varianto *C*!

[27] »V prostonarodnih (osnovnih!) šolah se je učilo po večini, v latinskih pak izključno v nemškem jeziku,« piše Gomilšak za čas Murščevega šolanja.

A, *A I* in *C* 72 imajo čisto nemško obliko *Marburg*, druge so narečne: *B* Majpruk, *D* Marpuk, zlasti pa *B I*, *E* Marpruk, *Ilešič* Marprok. Za nenavadno reducirano obliko *čtrti* pri *A* imajo druge variante narečno pravilno: *štrti*, *A I šterti*. Zakaj pa v četrti razred? V četrti razred normalke, navadno mestne vadnice, kjer naj bi se v pripravljalnem oddelku kmečki kandidat dobro izuril v nemščini, da bo mogel po enem letu slediti gimnazijskim predmetom, ki so bili vsi — razen verouka — v nemškem jeziku (Murko, Spomini, 1954). Z izrazom *klas*, ki se je v narečju oprijel, je pesnik označil nemško mestno šolo, ki jo bo kmečki »čehec« odslej obiskoval. Posebnost je drameljski zapis z lokalno variacijo: Očka pa me zapelali / *V celsk pripravni klas* (!).

Posebnost pri *F* je tudi naslednja kitica, ki je ne pozna nobena druga varianta:

Dokler je še kruha bilo,
Vriskal sem in pel,
Ko pa tega je zmankalo, (naglas!)
Névem, kaj b' začel.

Porušena forma priča o novi tvorbi!

Naslednjo kitico prične *F* takole: Tukaj sem jaz revež imel / Celi paradiž..., kar je tudi porušeno. (Po tej kitici ima *F* le še eno: Velik sem že za ženiti...)

Namesto *zlati paradiž* se je uveljavila ljudska oblika *celi p.*, za *Skakal* pa *leta(l)* — obe obliki ima že prvi zapis *A I*; *po blatni gasi:* reven dijak je stanoval kje v predmestju starega Maribora, kjer takih ulic ni manjkalo. *A* daje izraza »klas« (tudi *C*) in »gasa« v narekovaje, ker se zaveda ljudskih spačenk. Brežnik ima *po lajti*, tržaški zapisovalec *po kleti* (ali ni razumel izraza ali pa se je namenoma izognil izposojenki iz nemščine?), drugi zopet *po lajti, glajti*, kar pomeni sod, kaščo, shrambo za zrnje. Sicer pa je prleška *klet* pravzaprav tako samo shramba za žito in orodje, za pijačo je — pivnica (Baukart)! Gornja prispodoba hoče ponazoriti slepo pojanje dijaka po ulicah — kot miši v kleti ali kašči.

Sledi kitica *E* variante:

Tam smo jeli sir, pogače,
štrůkle no meso,
če razpočijo se hlače,
kaj je men za to!

Neustrezna vsebina (dobrote takšne vrste je dijak lahko užival samo doma na kmetih, ne pa v mestu pri dijaški gospodinji!) kaže primer ljudskega »soustvarjanja« v trenutku šaljivega navdiha, seveda v obliki in besedi dosedanjih kitic.

Naslednjo strofo imajo vse variante, le prvi natis ne. Pri *A I Navčil sem se*, pri *B* in *B I* se je *Vůča* žemlje jesti, pri *C* in *D Navča*... Žemlja in kava sta znak »gosposkega« življenja! *A I:* Uk pa taj (tja) na klinec vesti.

Štacun narečno tudi preglaša (štacůn), kljub temu še vedno ne dobimo čiste rime na *sline*. Ta kitica je edina, ki ima žensko rimo tudi v drugem in četrtem verzu — drugače tega namreč ne moremo brati! —: *zija* — *cedija*. Brežnik kot najstarejši in najvernejši zapisovalec ima sicer *zijal* — *cedil*, torej z naglasom na zadnjem zlogu, za kar je moral spremeniti tekst obeh verzov (Sem naj rajš zijal / Sem zlo rad cedil), da je obdržal metrum, a je ob rimo! Celjskemu rojaku (rojen 1849 pri Sv. Martinu v Rožni dolini pri Celju, Biogr. leksikon) in dijaku sta bili narečni obliki pač tuji. Vprašanje ostane, kaj je avtor pesmi postavil na tem mestu. Za *A* je to pač edina narečna oblika preteklega deležnika — ni se ji mogel izogniti! *B* iz leta 1908 (in *E*) kitice niti ne pozna — se ji je iz zadrege izognil? — *C* ima v tej kitici porušeno rimo v prvem in tretjem stihu: *štacuni* — *figah*. Prvi zapis *A I* je v začetku kitice brez predloga *v*, s tem posrečeno odpadeta dva predloga v vrstici: *Pisane reči v štacune*. Namesto fig ima: *po sladkem cukru* sline...

Profesor moramo zaradi rime brati narečno: pręfę̄sar : cę̄sar; dalje *držàl* (*A I* deržal) — tudi v narečju nenavaden naglas! — znàl. Teže gre to pri *B* in *D:* držà (komaj možno!) : znà. Porušena varianta *C* porabi četrti verz že za drugega. Podoba brkatega (*A I* berkast, *E* bradat) avstrijskega pedagoga je posrečena. *C* 85 ima strojepisni *brkt* prečrtan in s črnilom popravljen v mašilo *brž.* Je črpal iz kakšnega slabo čitljivega zapisa? Ali pa mu dvozložna beseda ni šla v metrum? Tretji verz s *sultanom, turškim cesarjem* se je od prvega natisa dalje popravil oziroma vrnil k prvotnemu, tako ima namreč *A I.* Skratka: tako je izvirno, le natis ima zastranitev!

V *A* 85 naj bi stala na koncu verza vejica (ali pomišljaj), ne pika, ki ne daje smisla! Kvečjemu klicaj za vzklik, za eliptični stavek! Variate *B, C* in *D* imajo *v glavo, A I* brez predloga *v,* natis pa *v glavi: zabiti* torej tukaj ni nedoločnik, ampak trpnopretekli deležnik v 3. skl. ed. ž. sp. (v zabiti glavi), kar je smiselno in teče kar dovolj naravno, ter veže misel z zadnjim verzom, čeprav z dvema vmesnima stavkoma! Pri drugih namreč prvi verz z glavnim stavkom nima nadaljevanja in ostane nedokončan, šele zadnja dva verza tvorita priredje. Brežnik ima: Kde bi *morlo* (zelo nenavadno!) nekaj biti.

Naslednja kitica je pomembna za štajerske narodnostne boje v drugi polovici preteklega stoletja, ki so se v malem razvijali tudi med mariborskimi gimnazijci (na mariborski gimnaziji so bili dovoljeni slovenski oddelki šele 1889 — na Kranjskem že 1882! —, ko je bila Ljubljani obljubljena že druga slovenska gimnazija; dr. Mal) in nemškimi ter nemškutarskimi realci vse tja do prve svetovne vojne. Koliko obmejne narodnoobrambne zavednosti srečamo v tej kitici! Čeprav je natis spremenil krepki izraz *Gnusno* (tako že Brežnik!) v strpen in narečju neprikladen *Zoprno se mi je* — tu očitno manjka *zdelo,* kot to zahteva rima in dokazujejo druge variante (kako neki je moglo v tisku to izpasti — je bil vmes cenzorjev »škrat«, da bi z napako zabrisal učinek celote?!) — vendar so se vse variante vrnile k prvotnemu! *B* te kitice sploh nima — jo je previdni profesor učiteljišča namenoma izpustil v svojem zapisu za naročeno zbirko »*Pesmi avstrijskih narodov*«?! Ljudski pevci so torej ohranili *Gnusno (Gnûsno)* in zavrnili neljudsko obliko *Zoprno. Nemško tulenje* (pri *A I, C, D, E* pa *lajanje*) pa je tudi v natisu že udarna beseda, ki si jo moremo razlagati le v zvezi z neznosnimi političnimi in kulturnimi razmerami za Slovence v desetletju 1850 do 1860 in še naprej (n. lajanje imamo predobro v spominu tudi iz nedavne preteklosti...). Predočimo si torej pogum, s katerim se je pesem prepevala v javnosti in bila ob koncu stoletja celo natisnjena! Mogoče lahko tu iščemo razlog, zakaj pesem v »Brivcu« ni bila podpisana s polnim imenom in nosi samo podnaslov »štajerska narodna«: vsi so vedeli za avtorja, vendar je bilo treba poudariti, da je štajersko ljudstvo pesem zaradi pomembne vsebine sprejelo za svojo in zanjo s svojim bitjem odgovarja! Pesnikova misel o narodni zavesti in tujčevem gospostvu je tudi njegova misel! — Prleška pesem o študentu potemtakem le ni bila zgolj šaljiva, vulgarnofolklorna »popevčica«, s katero bi se zabavali vinjeni domoljubci po primicijah, gostûvanjih in veselih družbah. Tudi če bi bila hotela, *ne bi bila mogla ostati brez odmeva!*

Če bi bil imel redaktor Majcnovega rokopisa, prof. Ivan Frankè, tudi to kitico pred seboj, tako kot je ni imel, bi ne bil mogel označiti motiva te pesmi z nekam preveč preprosto besedo, zapisano na listek pri rokopisu: »Vaški paglavec je, potem za nič študent, slednič popivač in pojedač«.

Konkretno razlago za krepko besedo v tej kitici pa lahko najdemo v KMD 1908, kjer biograf Ilešič pravi, da je Gomilšaku »v mariborski mestni šoli največ preglavic delala nemščina«. Ilešič se nadalje pritožuje in sprašuje, zakaj da morajo kmečki otroci že v ljudsko šolo v mesto in imeti eno leto več stroškov, če hočejo v gimnazijo. Korajžno zahteva, naj bodo »latinske šole v slovenskem jeziku!«

S to učinkovito kitico se je končalo nadaljevanje pesmi v št. 5 tržaškega »Brivca«, str. 5, 20. februarja 1899. Verjetno je, da je Trst tako protinemško (protiavstrijsko) parolo z užitkom prinesel.

C ima porušeno kitico in je zaradi obrnjenega besednega reda oziroma spremenjene vrstice brez rime.

Za *Slište dragi mi kristjani* v *A* 93 je ljudski pevec poznal prvotno obliko *A I Čujte zvoleni k.* (narečno: Čúte...). Ljudska pesem, zlasti šaljiva, se rada obrača na poslušalce z gornjimi besedami. Za sramotno klop se vrstijo izrazi: *A črna* (ali v prenesenem pomenu ali zares po barvi?), *A I »ezelsklop«, B zadnja* (konvencionalno), *C lumpova* (napačen metrum, zato pri *E: v lumpenklopi*!), *D ezelspank.* Zakaj izraz *čepet* (saj je sedel, ne čepel!), nam utegne pojasniti šele prispodoba v četrtem stihu *v prosu ded,* ki pač nikoli ne sedi. Lahko pa bi sicer študentovo ponižno, sključeno sedenje imeli za — čepenje. *Sam* v *A* 95: vse variante imajo *tam,* ki je le bolj mašilo. Zaimek *sam* pa dobro veže z metaforo: tako *sam kot* strašilo v prosu.

Glonar in Brežnik imata to kitico šele čez tri kitice kasneje, ker hočeta prej našteti vse učne predmete in označiti pouk nasploh. Verjetno imata prav, vendar sem jaz tukaj kitico zaradi primerjanja pomaknil naprej, kot imajo to variante *A, B* in *C.*

Zakaj je *latinsko* in *grčko* (*A I* gerško) pri *A* razprto stavljeno, drugi predmeti pa ne, bi se dalo težko dognati. Rima latinsko : slovensko je le približna. Domnevo o študentovem zavestnem uporu proti učenju tujega jezika nam potrjuje v tej kitici tožba, češ da *je (B* in *C: blo) gospodom slovensko vse premalo, E preslabo.* Kot da bi še vedno slišali Prešernovo trpko ugotovitev: »Slowenisch (sprechen) die, so von dem Dienerstande...« *Gospodom:* Glonar je množinsko obliko slabo zamenjal z edninsko *gospodi,* ki ima namreč v narečju naglas na prvem zlogu. Med »gospode« gornje vrste gotovo nista sodila Davorin Trstenjak in Božidar Raič, ki sta takrat tam poučevala!

Tu konča Zacherlov zapis *C* z opombo: »Manjka še nekaj.« V spremnem pismu je Kramolcu obljubil, da bo za druge kitice še »prebrskal svoje zbirke iz dijaške dobe« (še en dokaz, kako marljivo so si tedanji študenti zapisovali ljudsko blago, pa tudi umetne pesmi, zlasti priljubljene študentovske!). Tudi ta zadnja njegova kitica je — kot mnoge! — porušena, in sicer v poslednjem verzu zaradi drugačne stave.

Kitico o realnih predmetih ima le varianta *A:* živalstvo — nar. *vse stvari* (stvarine), rastlinstvo, matematika in zgodovina, *vse za kratek čas.* Kitica je naknadna tvorba in se ni prijela. *Póznat* ne ustreza narečju ne po naglasu ne kot kratki nedoločnik — takšne oblike so nekakšno spačeno posnemanje »boljšega« (mestnega) govora.

Namesto gornje je med izobraženci bolj znana kitica, ki jo imajo *A I, B* in *E,* z nemškimi oblikami predmetov: geografí, kar je boljše, saj je geometrí tudi — matematik! *Vsi D* 107 je metrično odveč.

Pevec bi ljudstvu ne mogel nazorneje prikazati težkoč študija klasične (takrat »humanistične«) gimnazije, kot je to storil v naslednji kitici z dvema primerama nemogočih storitev: vzeti sta iz srede življenja živinorejcev in vinogradnikov — kravo ali sod (štrtinjak) vtakniti v žep! *Ka(k) če...* je natis zamenjal z bliže knjižnemu *ko rad bi.* Maček (nar. mačák — sploh prevladuje samostalnik moš. sp. nad žensko obliko) skuša pobegniti pred nagajivcem skozi *okinjak,* okneníco, a on ga neusmiljeno vleče za rep (žẹ̑p : rép tudi v narečju ni čista rima!). Maček se grdo dere — prispodoba učenja tuje učenosti! Maček *s črno glavo* — tu ne pomeni nič praznovernega...

Marpurg A 110 iz *Marburg A* 72 je korak v narečje, enako pri *A I Marbruk, B* in *D* sta obdržala prejšnji obliki, *B I* ima tu Marbpruk (tak izgovor ali samo napaka?). *Meni bit* pri *A I* je pomota namesto *mene* b. *Bog bil sem* v isti varianti pomeni *ubog. Večkrat bit kak sit* je znana prleška prislovica.

Naslednjo kitico *D* 117—120 imata samo Brežnik in Župec. Ker pa je prvi natis nima, je to zopet en dokaz več, in to močan dokaz, da varianta *A* ne izvira neposredno iz avtorjeve roke. V čem bi bil razlog, da se kitica ni bolj prijela? Mogoče v manj znani frazi »pri soncu jesti« ali v — ljudstvu neznanem — izrazu »kljuka« za oceno. Tu imamo primer »odmiranja« dela ljudske pesmi.

Jô pri sunci (*A I* Jel... pri solncu): verjetno jedel na prostem, to je nič. Primerjaj reklo: Na sunci smo kûhali — hoče pojasniti, zakaj je jed (že) mrzla (Baukart). *al še tisto ne* (*E:* aj še tega ne) — še manj ko nič: tako se šaljivo res tudi izražamo; *klûka* (prim. cvek, fajfa, pinč, dvojka ipd.) je oznaka za petico (reklo: Kljuka pet, križ deset!) iz dobe, ko je bila enica prvi, najboljši red, petica zadnji, najslabši.

Kitica o letih študiranja in starosti dijaka se mnogo poje. Števila let *A* dvanajst, *B* petnajst, *A I*, *B I* in *D* trinajst, *E* dvajsti oziroma *A* pet in dvajset, *A I* in *B* pet in dvajs't, petnodvajset, *B I* šestnajst (očitna pomota!) in *D*, *E* šestnodvajst(i) so sama pretiravanja brez stvarne računske podlage. Če bi že sešteli leta študija (7 let osnovne šole, 1 leto normalke, potem ostane 4, 5, 7 oziroma 12 let — s ponavljanjem? — za nižjo gimnazijo), pa je nemogoče vskladiti leta starosti: pri *A* bi torej šel v osnovno šolo šele s 13. letom (13 + 12 = 25), kar pa je v nasprotju z verzi 36, 37 in 38 (brž ko je slekel krilce, je moral v šolo); pri *A I* z 12. letom (12 + 13 = 25); pri *B* z 10. letom (10 + 15 = 25), kar je že bolj verjetno, a še vedno v nasprotju z gornjimi stihi; pri *B I* s 3. letom (3 + 13 = 16), kar je očiten nesmisel — verjetno gre za 26 let starosti, ne 16; pri *D* zopet s 13. letom (13 + 13 = 26); pri *E* — še najbolj verjetno — s 6. letom (6 + 20 = 26), a je neverjetno, da bi smel v vsakem razredu nižje gimnazije sedeti po 3 leta (4 × 3 = 12). Po vsem tem je za razvoj pesmi samo pomembno, kako skušajo variante prvotna pretiravanja urediti in omiliti, kar pa je za ljudsko pesem nepotrebno in celo zgrešeno.

Za *koči A* in *hiži B* (hiši *B I*, *fari E*) imata *A I* in *D* lep izraz *puši*, *půši*, to je pušči, puščavi, puščobi, revščini, revni bajti (tudi revnemu, morda zanemarjenemu posestvu). Zakaj ima *A* 115 naglas na *rázred?* Zato, ker se v narečju naglaša razréd; prav zato je ljudstvo raje obdržalo prvotni izraz *šolo* (*A I:* Sem do pete šole...). Zakaj samo do pete? »Kvinta vinta« so dejali stari: kdor ni za študij v višji šoli, ga gotovo izloči peti razred, če ga ni že grščina v tretjem razredu (zaradi nje so dijaki navadno odhajali na — učiteljišče!). »Petošolska ljubezen« našega študenta najbrž ni več ovirala pri študiju, saj mu je bilo že 25 oziroma 26 let! Tako starih verjetno tudi nekdanje šole niso trpele v razredih — vse je le pretiravanje za vzbujanje smeha! Tudi Brežnik je enkrat zgrešil: *gazil* rima z *zlezel* (!) — zaneslo ga je v knjižni izraz, ker se mu je *splazil* nemara zdel neprimeren.

Fletno A 117 ni štajerska oblika, pač pa nobel; *dobro* (*A I*, *B I*) ustrezno nadomešča izposojenki. *Resem* pri *A I* je napaka za *resen* = zares. *Krikati A* in *A I* pomeni vriskati, juckati, kar je bila nekoč na vasi pravica — polnoletnosti! Ta izraz prleško ljudstvo razume, ne pa izraza *krokati*, kar se pravi po naše »lumpati«, čeprav bi ta beseda vsebinsko bolj ustrezala: prim. naslednjo vrstico *še cigare* (*B* smodke) *zmes kaditi*, šlo bi torej za *pitje* in kajenje, v čemer se študent navadno najprej in najbolj »izkaže«. Ker pa ima Brežnik še *krikati*, so pač kasnejši širitelji pesmi raje privzeli izraz *krokati* (vpliv Križevačkih štatutov?).

Kitica *A* 121—124 verjetno ni Gomilšakova, saj je Brežnikov zapis — kot noben drug — ne pozna. »Soustvaril« jo je kak študent, pevec v šaljivem navdihu, mogoče celo zapisovalec variante v »Brivcu«. Verzi naštevajo nadaljnje sposobnosti propadajočega študenta in se med ljudstvom — kot stihi o realnih predmetih — niso prijeli: »*škis-pagat*« ni ljudska vrsta kvartanja. *Igram* naglaša na i!

Tekoča verza *Znani so mi vsi jeziki, / ki so dobra jed* sta vzeta iz ljudske frazeologije in sta *v vseh* primerkih neizpremenjena, dokaz, da tukaj ni bilo kaj prenarejati! *Čarovnik A* 127, naglašen na prvem zlogu, je pri *A I coprinjak*, *D coprnjak*, *B I*, *E* coprjak. *B* tretji verz drugače nadaljuje: znan (mi je) *tûdi polovnjak* (sod) *veliki*.

Z razprto tiskano besedo *klet* konča besedilo v 6. št. »Brivca«, 27. febr. 1899. V oklepaju podnaslov tega nadaljevanja pove, da je to *konec* pesmi. *To je pre-*

pričljiv dokaz, da ni Gomilšak sam dal tako okrnjene pesmi v natis, ampak da je to storil neznan zapisovalec. Brežnikov zapis izpred 70. let ima namreč *še celih 7 kitic* (prav toliko *D; B, B I* in *E* pa 6!), ki zaokroženo zaključijo vsebino pesmi, česar o *A* ne moremo trditi. Čudno je, da se je avtor pesmi, ki je takrat živel v Trstu, s takšnim natisom strinjal... Ali je zaključek izpadel namenoma, iz kakšnih drugih, tehničnih razlogov? Kitic ni najti v naslednjih številkah »Brivca« letnika 1899 niti 1900. Sicer nam pa podnaslov *Konec* vse pove.

Velik sen B 117 je primer mešanja knjižnega jezika (oblike vêlik narečje ne pozna, samo véki ali vélki!) z narečjem, tako tudi pri *A I* in *D*, samo obrnjeno: *Velki sem. Pa se zdi me* (= mi) *sram* (*E*: pa me zdi se sran) je narečno možno; *A I* ima lepo: Pa je mene s. Rima sram : hram v narečju ni čista (á : à); *tristo, petsto* (*F* porušeno: pet sto nožev) so v ljudski pesmi značilna zaokrožena števila. — Študent tudi ne mara za zakon, ker se zaveda, da se na posestvo ne more priženiti, toliko se je že odtujil zemlji, v mestu pa ni uspel. »Ne kmet ne gospod — falot!« pravi ljudska modrost. Žal je pri nas vedno životarilo nekaj takih stricev Dolefov!

Samec, a ne samotar, večni mladenič, veseljak in zabavnik hoče ostati vse žive dni, pravi naslednja kitica. Hodil bo k sosedom na prleški praznik, na koline, na žganjare, kožûhanje, lûpanje (ličkanje), na luščenje bučnic (koščic), fižola, koruze, na česanje perja in na zimske večere sploh, kjer bo kot večni »stric« zabaval staro in mlado s pripovedovanjem o mestu in doživetjih svojega šolanja — »Dichtung und Wahrheit« ali pa narobe. Ljudstvo bo od šaljive strani spoznavalo nenavadnosti mestnega življenja in si ustvarjalo o njem nove podobe — nemara se v tej ali oni bistri glavi porodi spet kakšna nova kitica k pesmi o »pridnem študentu«, ki se bo pela najprej v ožjem krogu, kasneje — če bo posrečena! — se bo razširila na celo srenjo in tako ohranjala, širila ter razširjala ljudsko blago, kakor nas o tem pouči »množična psihologija pri nastajanju in razvoju« (Grafenauer), pri »ljudskem soustvarjanju« (Merhar) ljudskih pesmi.

Prva dva verza te kitice sta tekoča in se ujemata spet pri vseh variantah. *B I* in *E* sta nadomestila *na klobase z na koline*, kar je prava ljudska oblika, a ostane tu brez rime! Tako v ljudski pesmi počasi prodirajo ljudske oblike, čeprav s tem »krušijo« prvotno, dosledno zgradbo kitice, ki pa ljudski pesmi tako ni bistvenega pomena.

Če bi se še enkrat rodil — nikoli več študent! Tako grenko-smešno izjavlja, saj gre raje opravljat še tako neumno poljsko delo: *boba* namreč ni kaj prida *pleti* — na krompir najbrž avtor ne misli, čeprav mu ponekod tudi pravijo bob (gl. Plet.!) —, zlasti moški ne bo rad prijel za takšno »babje« delo. Bob so nekoč več gojili: zabeljen z zaseko in morda še s smetano je na kmečki mizi kaj zalegel!

Končno se pesnik obrača s staro prleško rimano krilatico (izg. *poslûšafci : zafci)* na družbo, da zaokroži svojo »pesem visoko« o študentovanju. Slišali so, kakšen »tiček« (*vtič* beri: ftič), *A I tič* brez perja, z zajčjimi ušesi in s prazno glavo jè! Iz sebe se sme vsak norčkati, a je tudi najbolj pravilno zabavno, ker nikogar ne žali.

Pri *E* sledi tu še kitica:

Zaj je pesen pa pr kunci,
dale več ne ven,
dobro si pa vsi zapunte,
kaj van zaj poven.

Kitica je pravzaprav — vsaj v začetku z opozorilom, da gre pesem h kraju — nekakšna varianta kitice *Zdaj ste čûli*... Očitno je kasnejšega izvora. Je povsem v narečju: *zaj* — zdaj, *pr* — pri, *kunci* — koncu, *dale* — dalje, *ven* — vem, *zapunte* — zapomnite, *van* — vam, *poven* — povem.

Iz pesmi naj stari in mladi poberejo nauk, ki sledi v zadnjih dveh ozir. treh kiticah. Pesem je sicer narasla in je dolga (= *smrdi, diši*) kot *kozlova*

brada — torej na koncu še ost na pesem samo?! (prim. tudi 2. kitico, kako pesem »ropoče«!) Zmaličen smisel (ljudstvo primere s kozjo brado nemara ni razumelo) kaže *B I: če ste tûdi že pobrali / kozlove viši* (uši). Ali pa se pevec pošali še iz poslušalcev? *A I* ima čisto knjižno obliko: *Iz te pesmi*...

Nauk pa je tale: Ker je uk (vûk) težak (ljudski izraz je *žmeten*, tako *B I, D* in *E*), je škoda siliti kmečkega otroka v šole. Slovenski kmečki sloj v preteklem stoletju (meščanski je v »prvem kolenu« izhajal iz njega!) je sicer dal večino naših izobražencev (Gregorčičeva »Kmetski hiši«!), med njimi znanstvenike evropskega formata; marsikatera kmečka mati je v bolezni ali porodni stiski zaobljubila sina oltarju, mnoge trdne kmetije, vasi in fare so si želele imeti »gospoda« — toda, kjer ni bilo glave za to, vse ni nič pomagalo! Želja in volja sta bili premalo. Navadno sta že učitelj in župnik odbrala posebno nadarjene za »šole«. Če se je kateri izpridil, je šla šola »na klin«. Načelo »rojen za plûg«[28] je dandanes v nasprotju s svobodnimi človečanskimi pravicami, na drugi strani pa tudi napredno obdelovanje zemlje zahteva vedno bolj šolane glave! — *B I* ima tu konec pesmi in zadnji verz se glasi *primte raj za plûg* — prim. *D* 160!

Sedaj imata samo še prvi zapisovalec Brežnik in redaktor Glonar po eno kitico s pojasnilom, da zunanjost (klobuk z visoko štulo!) še ne naredi »gospoda«. Kmečki oča je torej kar dobro zadel, ko je že nekoč opazil sinove »talente« (dobro veš pogače jesti...), toda, kdor zmore samo to — naj ostane pri zemlji!

Kako je torej šel razvoj prleške študentovske, t. j. stanovske, fantovske pesmi? Historično - biološko obravnavanje teksta, filološko in stilnokritično opazovanje ter primerjanje variant (»variante prikazujejo preobrazbo, morfologijo in biologijo ljudske pesmi«, Merhar) z upoštevanjem politične, gospodarsko-družbene in kulturne preteklosti, skratka celotne socialnopsihološke osnove (delež zatiranega naroda, šolstvo, ljudsko blago: prehrana, noše, običaji, rekla idr.) nazorno potrjujejo znanstvene izsledke in dognanja naših najvidnejših narodopiscev-znanstvenikov s teh področij. »Ljudstvo je (torej) umetno pesem zaradi naznačenih odlik sprejelo v celoti, v posameznostih pa jo je prikrojilo svojemu okusu« (Pogačnik po Grafenauerju). Ali: »Preprosti rod osvaja ter ohranja povečini le takšne motive, ki prijajo njegovemu sodobnemu vzdušju in pristnemu dojemanju; vse nepristnosti zavrže ali skoro pozabi« (F. Marolt).[29] Ne gre pa zgolj za izbiro motiva (študentstvo končno ni nič bistveno — ljudskega!), zgoraj tudi ni mišljena le gola fabula, temveč so pomembne in odločilne zlasti stilne poteze, domačijska metaforika nekega teksta — kot plod in skupek vseh naravnih silnic, tako da ljudska duša lahko najde stična mesta in po svojih močeh sodeluje. Tudi o tem že govori spredaj navedena Glonarjeva misel. Jože Gregorič je napisal v uvodu k zbirki ljudskih pesmi:[30] »Prepričan sem, da je prav to, ker je v teh pesmih slovenski človek videl samega sebe, bolj kot vse drugo, pripomoglo, da so se ohranile do danes.« »Videti samega sebe« pa pomeni gledati v ogledalu svojo celotno podobo, poleg potez svoje fiziognomije tudi globino notranjosti.

[28] Kako neki bi potem mutatis mutandis rekli nekaterim mestnim otrokom, ki tudi nimajo »dobre« glave: »rojeni za — ulico«?!

[29] F. Marolt, »*Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi*«, Kočevski zbornik 1939, str. 236.

[30] J. Gregorič, Venček ljudskih pripovednih pesmi, Celje 1956, str. 7.

Povzetek razvoja v našem primeru kaže naslednje sklepe: trpko resna vsebina v šaljivi posodi po že znani melodiji je ljudskemu okusu ugajala. Pesnik domačin je ustvaril vedro prigodnico z motivom iz srede bogatega agrokulturnega okolja ter v duhu značaja in temperamenta tega človeka, t. j. dovtipnega, norčavega in dobrovoljnega šaljivca, Prleka, ki brije norce iz lastne usode. Pesem so za njim privzeli mnogi znani in neznani ljudski pevci, da z njo zabavajo družbo.[31] Od prvega znanega zapisa brž po nastanku pesmi preko prvega natisa iz neznane roke, ki je narečne oblike zamenjavala s knjižnimi, je pesem s širjenjem prevzemala vedno bolj ljudske oblike: izločila je manj posrečene kitice, dodajala nove, zamenjavala manj znane izraze z domačimi, privzela narečne oblike (tako značilni preglas û in pret. deležnik brez l!); a vse to brez doslednosti, saj ravno neke nenavadnosti (posnemanje »boljšega«, privzdignjenega govora) tako rade ščegetajo ljudsko domiselnost. Tekoče, pevne ljudske oblike so se uveljavile kot prislovice, čeprav so s tem včasih okrušile staro shemo verzifikatorske zgradbe, saj pri »krušenju in odmiranju« delujejo iste sile kot pri »nastajanju in razvoju« (Grafenauer).

Karakteristiko napeva in zgodovinske izsledke v zvezi z glasbeno platjo pesmi bo — na mojo prošnjo — prispeval dr. Valens Vodušek, ravnatelj Glasbeno-narodopisnega inštituta v Ljubljani, v samostojni razpravi. Sodobna znanstvena izkušnja namreč uči, da tekstovna obravnava ljudskih pesmi, ki se navadno pojó, brez obravnave in primerjave meličnih variant *nikakor ne more biti popolna!*

Zusammenfassung

»ALLES WAS DIE WELT DURCHKRIECHET«

(Varianten eines slowenischen Studentenliedes)

Die Abhandlung umfaßt eine Lesartenstudie des ostuntersteirischen (Gebiet des Prle-Dialekts) witzigen Volksliedes vom Studenten »Vse, kar lazi po tem sveti« (»Alles was die Welt durchkriechet«), bekannt gewöhnlich durch den Vers »Dere sen še mali bija« (»Als ich noch ein kleiner Knirps war«). Dieses Unterhaltungslied wurde zum Hymnus des Prle-Volkes und ist heutzutage fast in allen Gegenden Sloweniens wohlbekannt. Weniger gilt das für seinen Autor Jakob Gomilšak (1843—1906), am allerwenigsten aber für die Jahreszahl der Entstehung.

Im einleitenden Teil versucht der Verfasser auf Grund von biographischen sowie literar- und sozial-historischen Angaben die Entstehungszeit des lustigen Studentenliedes festzustellen: es muß in der Zeit der Alumnatsjahre des Dichters (vor 1867), eines begeisterten Gesellschaftssängers, anläßlich der Primizfeiern, wo seine patriotischen Toaste und witzigen Studentenlieder viel gesungen wurden, während der Konstitutionskämpfe der österreichischen Völker um die politischen Rechte, um die Rechte der Muttersprache in der Schule sowie bei den Behörden — ungefähr in den Jahren 1863 bis 1867, vielleicht ohne Vorbe-

[31] Posrečeno je, če poje pesem predpevec, zbor pa mu odpeva le refren.

reitung, verfaßt worden sein. (Im Jahre 1866 erschien auch sein vielgesungenes Lied »Slowene bin ich« im Druck.) Diese Entstehungszeit des Liedes beweist auch die älteste, vom Professor Fr. Brežnik aufgefundene Variante (A I), die in einem handschriftlichen Liederbuch aus »seinen Studentenjahren« (höchstens bis 1868—1870) stammt.

Der Originaltext ist teilweise autobiographisch: Erinnerungen an die fröhlichen Bauernkinderjahre und an das lustig-bittere Studentenleben mit viel Witz und Selbstironie; teilweise patriotisch: der slowenische Gymnasiast findet die vordringenden Tendenzen der deutschen Unterrichtssprache in der Mittelschule »ekelhaft«. Das Studieren wird ihm widerwärtig und der schiffbrüchige 25-jährige Student will ins bäuerliche Leben zurückkehren und als ewiger Junggeselle seine Tage verbringen.

Des weiteren veröffentlicht der Verfasser von den 11 bekannten 4 Lesarten: A erster Druck (im Witzblatt »Brivec« — »Friseur«, in Trst, 1898, 1899); B vom Prof. Majcen 1908 aus der großen handschriftlichen Sammlung Slowenischer Volkslieder mit Melodien; C vom Lehrer Zacherl 1932 in Ljutomer; D gedruckte Redaktion vom Dr. Glonar im Slowenischen Liederbuch 1940. Aus dem Vergleich und der Erörterung dieser, wie anderer, schon in Bruchteilen aufgezeichneter Varianten, geht hervor erstens, daß der unvollkommene erste Druck (A) nicht direkt aus der Hand des Dichters stammt; zweitens werden die Gründe, aus welchen das studentische Gelegenheitslied ein Volkslied geworden ist, klargelegt. Die Entwicklung vom Kunstlied zum Volkslied ging vermutlich folgenden Weg: nach der Verfassung in den Siebziger-Jahren des vorigen Jahrhunderts lebte der witzige Inhalt in der Form der vielgebrauchten vierzeiligen hüpfenden Volksstrope mit vier- bzw. dreifüßigen trochäischen Versen und gekreuzten klingenden bzw. stumpfen Reimen weiter, in einer der Mundart angenäherten Sprache, voll von Volkstümlichkeit, Altertümlichkeit und regionaler Metaphorik, mit der leichten, einfachen und schon eingebürgerten Singweise mit Refrain, der der Text untergelegt worden war, im Munde der singenden Studenten, Zechbrüder und Bauernmädchen zu verschiedenen Festen, Hochzeiten usw. Das Lied wurde mündlich viel verbreitet, verändert, verkürzt und erweitert, wobei die klangvolleren Verse wörtlich erhalten wurden, so daß es im ersten Druck (erst nach ca. 34 Jahren!) schon als (unter)steirisches Volkslied gekennzeichnet werden konnte. Das Produkt des Einzelnen wurde — ein gesunder Kern in gefälliger Hülle — vom Kollektivum als Spiegel seines eigenen Lebens mitschaffend aufgenommen und treu bewahrt.

Das Lied wurde, da der Autor noch lebte und bekannt war, in die große Sammlung Slowenischer Volkslieder von Strekelj zwar noch nicht aufgenommen, »obwohl es viel gesungen wurde« (im Anhang werden nur die erste Strophe, die Quelle des ersten Druckes und der Dichter zitiert), doch im Jahre 1940 (Glonar) geschah dies schon ohne weiteres und mit vollem Recht. Nach »zwei Generationen« ist der Übergang zum Volkslied bei erfüllten Bedingungen vollführt worden.

Die Heranziehung der zeitgenössischen heimischen Fachliteratur (Dr. Grafenauer, F. Marolt), die historisch-biologische Behandlung des Textes (und der Melodie — siehe Dr. Vodušek!), die philologische und stilkritische Betrachtung, Analyse und Vergleichung der Lesarten aus verschiedenen Orten und Zeiten, mit Einschluß der politischen, wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Vergangenheit bringen das ganze sozial-psychologische Wie und Warum zum Vorschein, d. h. es werden die Vorteile und Gründe klar, aus welchen das Kunstlied vom Volke im großen aufgenommen, in Einzelheiten aber dessen Geschmack und Stilart angeglichen wurde.